çağdaş yunan şiiri antolojisi
cevat çapan

CEVAT ÇAPAN ÇAĞDAŞ YUNAN ŞİİRİ ANTOLOJİSİ

ADAM

Çağdaş Yunan Şiiri Antolojisi

●

Cevat Çapan

©
Bu çevirinin bütün hakları
ADAM YAYINCILIK A.Ş.'nindir.

Birinci Basım: Haziran 1982

Kapak Düzeni: Sungu Çapan

282.03.005.203.63

Çağdaş Yunan Şiiri Antolojisi

•

Cevat Çapan

Sunu

ÇAĞDAŞ Yunan toplumu geçmişte Homeroslara, Sophokleslere, Pindaroslara, Sokrateslere, Perikleslere ve daha nice ünlü sanatçı ve düşünürlere uzanan köklü bir uygarlığın mirasçısı olmakla övünüyor. Böylece eski bir kültür geleneğinin de günümüzdeki savunuculuğunu yüklenmiş görünüyor. Oysa her toplumda geleneksel değerlerin çağdaş sanatçılar için verimli bir beslenme kaynağı olabilmesi, bu sanatçıların geçmişin sürekliliğini sağlayan gelenekle köklü bir hesaplaşmayı gerçekleştirmelerine bağlıdır. İşte günümüz Yunan yazınının, özellikle de yeni Yunan şiirinin Kavafis, Sikelianos, Kazancakis, Seferis ve Ritsos gibi önemli sanatçılarla uluslararası bir saygınlık kazanması böyle bilinçli bir hesaplaşmanın sonucudur.

Diyebiliriz ki, yeni Yunan yazınının gerçek kimliğine kavuşma sürecindeki ilk aşama, Yunanlıların on dokuzuncu yüzyılın başlarında Osmanlı egemenliğinden kurtulup bağımsızlıklarına kavuşmalarıdır. Bağımsızlıkla birlikte Yunanlılar için bir uluslaşma süreci de bütün boyutlarıyla başlamış olur. Yazınsal açıdan bakıldığında, ulusal bilinçlenmede önemli bir etken olan dilin Yunan toplumu için öbür Batı ülkelerinde rastlanmayan karmaşık bir evrim geçirdiği görülür. Daha Helenistik dönemde okumuşların kullandığı dille halkın dili arasında bir kopukluk baş göstermişti. Büyük İskender'

in fetihlerini izleyen iki bin yıl boyunca bu kopukluk daha da arttı. Okumuşların kullandığı "arı dil" genellikle eski Yunancanın kurallarına bağlı kalırken, halk dili Yunanca konuşulan değişik ülkelerdeki toplulukların kendilerine özgü katkı ve etkileriyle büyük bir değişime uğradı ve İ.S. on birinci yüzyılda yaklaşık olarak bugün Yunan halkının konuştuğu biçimi aldı. Aydınların diliyle halkın dili arasındaki bu kutuplaşma aynı zamanda yazı dili ile konuşma dilinin de birbirinden apayrı iki dil olarak gelişmelerine yol açmıştı. Nitekim 1928'de yeni Yunan devleti kurulduğu zaman, resmi yazışmalarda, okullarda ve daha sonra basında kullanılan dil "katharavusa" denilen eski kurallara bağlı yapay yazı dili benimsendi. Yeni Yunan toplumunun ilk şiir akımı sayılan Romantik Atina okulunun Sutsos, Rangavis, Zalokostas gibi temsilcileri hep bu yapay dili kullandılar. "Demotiki" adı verilen halk dilinin Yunan şiirindeki ilk önemli temsilcisi ise Dionysos Solomos'tur (1798-1857). Yeni Atina okulu diye bilinen akımın önderi olan Solosmos'tan sonra Andreas Kalvos (1792-1867) ve Kostis Palamas (1859-1943) gibi şairler halk dilinin zenginliğinden yararlanarak romantik akımla klasik sanat anlayışı arasında bir uzlaşma sağlamayı başardılar. Sözünü ettiğimiz şairlerin bu başarısında kendi geleneklerinin evrimini olduğu kadar çağdaş Avrupa şiirinin o günkü ustalarını ve hepsinden önemlisi, içinde yaşadıkları toplumun özlemlerini bilmelerinin payı büyüktü.

Bu kısa derlemede bir araya getirdiğimiz yirminci yüzyıl Yunan şairleri içinde hemen hemen hepsi on dokuzuncu yüzyılda oluşan bu yerli gelenekten kaynaklanırlar. Ancak Sikelianos, Kazancakis, Seferis ve Ritsos gibi şairler bir yandan bu ulusal gelenekten beslenirlerken, bir yandan da çağdaş dünyanın karmaşık sorunlarına duydukları ilgi ölçüsünde gerçek kimliklerini bulurlar, bu çığırından çıkmış dünyayı algılayıp özümlemedeki başarıları oranında da evrensel boyutlara ulaşırlar.

İskenderiyeli bir Yunan şairi olan Kavafis'in ise yeni Yunan şiirinde kendine özgü bir yeri vardır. Bugünkü Yunanistan'ın sınırları içinde doğup gelişen romantik ve ulusçu geleneğin dışında kalan Kavafis, Helenistik dönemde yaşanan parlak günlerle daha sonra gelen çürümeye yıkılışı çağdaş bir tarih duygusuyla dile getirir. Kavafis'in şiir evreninde kendi homoseksüel aşk ilişkileriyle Doğu Akdeniz'deki Helenistik uygarlığın unutulmuş tarihsel kişilerinin

mutsuz yazgıları arasında duyusal bağlar, ince bir alaycılıkla şaşırtıcı ve öğretici koşutluklar kurulur. Seferis'in deyimiyle: "Kavafis'in dünyası varlığını, o alacakanlık bölgelerde, kişilerini, yerlerini ve çağlarını büyük bir titizlikle çizdiği bölgelerde duyurur. Bir karışımın, değişimin, kuraldışılığın belirdiği bir dünyadır bu. Parıldayıp sönen (Antakya, İskenderiye, Sayda, Selefkiye, Osroene, Kommagene) gibi şehirleriyle konuşulan dilin bile bir alaşım olduğu hünsa bir dünya."

Yerli geleneğin Palamos'tan sonraki en saygın temsilcisi olan Sikelianos ise köklü bir tarih duygusu ile engin bir doğa sevgisini birleştirmeye çalışır. Sikelianos'un belki de en büyük başarısı Dionysos ile İsa'yı özdeşleştirdiği gibi doğayla insanı özdeşleştirmesi ve hayatında olduğu gibi şiirinde de büyük bir yalınlığa erişmesiydi. Şiirlerinde yoğun ve lirik bir anlatımla karşımıza çıkan Skelianos tragedyalarında aynı başarıyı gösterememiştir.

Yunan yazarlarının sahip çıktıkları kültür mirası, efsane dünyası ve zengin şiir geleneği, Seferis, Ritsos, Elitis ve Gatsos gibi yirminci yüzyılda doğan şairler için de tükenmez bir esin kaynağı olmuştur. Seferis "Destansı Öykü" adlı yirmi dört bölümlük uzun şiirinde çağdaş bir Odisseus gibi anayurduna giden yolu bulmaya çalışırken, bir yandan da kendi şiir evreninin sınırlarını belirlemeye çalışmıştır. Seferis'in Fransız ve İngiliz şiirini yakından tanıması, o dillerdeki ustalardan edindiği beğeni ile kendi halkının konuştuğu dile yepyeni şiirsel anlatım olanakları getirmesi onun daha sonraki kuşaklar tarafından büyük bir usta sayılmasını sağlamıştır. Seferis' in 1963 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü alması da çağdaş Yunan şiirinin dünyaca tanınmasına yol açmış, onun yanı sıra öbür Yunan şairlerine de birçok ülkelerde yaygın bir ilginin doğmasını hızlandırmıştır.

Günümüzün yaşayan en büyük Yunan şairi Yannis Ritsos'un adı ise İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen Yunan İç Savaşı sırasında duyulmaya başlamış, Albaylar Cuntası döneminde siyasal tutuklu olarak sürgüne gönderilmesi dış ülkelerdeki sanatçı ve aydınların tepkisine yol açmıştı. Ritsos'un şiirinde de, Seferis'in şiirinde olduğu gibi, tarihsel miras ulusal bilinçle çağdaş duyarlık arasında şaşırtıcı bir bireşime ulaşır. Ritsos Yunan toprağının özelliklerini çok yalın ve çarpıcı bir anlatımla dile getirirken özellikle uzun

dizelerden ve birbirini izleyen imgelerin birikiminden yararlanır. "Yunanlıların Öyküsü" şiirinde Yunanlıların bağımsızlık savaşını ele alan Ritsos son yıllarda "İsmene" adlı uzun şiirinde olduğu gibi klasik çağa kadar uzanan bir tarih duygusuyla kendinden önceki Yunan şairlerinin geleneğini sürdürür.

Tarih ve şimdiki zaman, epik ve lirik anlatım, toplumsal sorunlar ve kişisel izlenimler —sözünü ettiğimiz bütün çağdaş Yunan şairlerinin bu ortak kaygılarını Odisseus Elitis'in de paylaştığını söyleyebiliriz. Önceleri daha çok lirik bir şair sayılan Elitis 1960'ta yayımlanan "Aksion Esti" adlı uzun şiiriyle Ortodoks Kilisesi'nin ayinlerinden yola çıkarak günümüz insanının ruhsal ve duyusal boyutlarını belirlemeye çalışır.

Adlarını saydığımız bu şairlerden başka yirminci yüzyıl Yunan şiirinde Antoniu, Embirikos, Engonopulos,Sinopulos,Eleni Vakalo, Nanos Valaoritis, Dinos Kristianopulos gibi daha birçok sanatçılar var. Şiir bugün Yunanistan'da halkın büyük ilgisini de çekebilen canlı bir edebiyat türü. Bu yaygın ilginin sağlanmasında Theodorakis ve Hacıdakis gibi halkın sevgisini kazanmış bestecilerin büyük katkısı var. Örneğin Seferis'in, Ritsos'un ve Elitis'in büyük yazınsal değeri olan şiirleri bu bestecilerin ezgileri eşliğinde plak olarak kahvelerde, gazinolarda çalınıyor, sokaklarda halk türküleri gibi söyleniyor.

Cevat Çapan

Konstantinos Kavafis

1863-1933

İstanbul'dan İskenderiye'ye göç eden bir Rum ailesinin çocuğu olan Kavafis çocukluğunda bir süre ailesiyle birlikte İngiltere'de kaldıktan sonra yeniden Mısır'a dönmüş, İstanbul'a, Paris'e Londra'ya ve Atina'ya yaptığı kısa yolculuklar dışında bütün hayatını İskenderiye'de geçirmiştir. Geçimini Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı bir dairede küçük bir memur olarak sağlayan şair yazarlık hayatına herhangi özgün bir yanı olmayan romantik şiirlerle başlamış, gerçek sanatçı kişiliğini ise ancak orta yaşlılık döneminde bulmuştur. Sigara paketlerine ya da rasgele kâgıt parçalarına yazdığı şiirlerden çoğunu yırtıp atan Kavafis'ten yayımlanmaya değer 154 şiir kalmış. Bunları iki genel başlık altında toplayabiliriz: gençliğinin anıları olarak kaleme alınmış izlenimini veren homoseksüel aşk şiirleri ve Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerinin ikinci derecede önemli tarihsel kişileriyle ilgili şiirleri. Kişisel şiirlerinde duyusal yaşantıya büyük ağırlık vermekle birlikte bu şiirleri asıl unutulmaz kılan mutluluğun kısa anlara sıkışıp kalmasından doğan hüzündür. Kavafis belki de yalnız bu şiirleriyle bile edebiyat dünyasında kendisine ilginç bir yer sağlayabilirdi. Ama onun gerçek yaratıcılığı kuşkusuz Yunan dilinin konuşulduğu toprakların tarihini keşfetmesi, bu tarihsel dünyadan yola çıkarak kendine özgü

düşsel bir dünya yaratmasıdır. Kavafis bu tarihsel şiirlerinde kendi özgün kişiliğini başka başka insanların ağzından, değişik maskelerin arkasından konuşturur. Bu nesnel yaklaşım onun ince alaycılığına denk düşen dramatik bir anlatım yaratır. Denilebilir ki, Kavafis'in şiiri insanı ondaki anlatılmaz yenilgi duygusu, yitip giden güzelikler karşısındaki stoik katlanma yeteneğiyle etkiler. Güngörmüş bir şairdir Kavafis: İstanbul'dan, Antakya'dan, İskenderiye'den sayısız mezarlarla dolu, ama hâlâ uçsuz bucaksız bir düşün ülkesinin başkentinden gelir. Sınırları eski Baktria'dan Hindistan'a kadar uzanan geniş bir ülkenin son temsilcisidir. Kendisine atalarından kalan ve onun gizlice dinleyerek geliştirdiği "Yunanlıların ortak dili", Yunan geleneğinin en büyük ustalarının dilidir. Kavafis bu ustaların son mirasçısıdır.

SURLAR

Düşünmeden, acımadan, aldırmadan,
yüksek, kalın duvarlar örmüşler dört yanıma.

Şimdi umarsızlık içinde oturuyorum burada.
Bir düşüncem yok içimi kemiren bu yazgıdan başka;

bir sürü işim vardı dışarda görülecek.
Nasıl da anlamadım duvarlar yükseldi de?

Ses soluk işitmedim çalışan işçilerden.
Sezdirmeden kapadılar beni dünyanın dışına.

BARBARLARI BEKLERKEN

Neyi bekliyoruz böyle toplanmış pazar yerine?

Bugün barbarlar geliyormuş buraya.

Neden hiç kıpırtı yok senatoda?
Senatörler neden yasa yapmadan oturuyorlar?

Çünkü barbarlar geliyormuş bugün.
Senatörler neden yasa yapsınlar?
Barbarlar geldi mi bir kez, yasaları onlar yapacaklar.

Neden öyle erken kalkmış imparatorumuz,
şehrin en büyük kapısında neden kurulmuş tahtına,
başında tacı, törene hazır?

Çünkü barbarlar geliyormuş bugün,
onların başbuğunu karşılamaya çıkmış imparatorumuz.
Bir de koca ferman hazırlatmış
ona rütbeler, ünvanlar bağışlayan.

İki konsülümüzle yargıçlarımız neden böyle
işlemeli, kırmızı kaftanlar giyinip gelmişler?
Neden böyle yakut bilezikler, parlak,
görkemli zümrüt yüzükler takınmışlar?
Ellerinde neden böyle altın,
gümüş kakmalı asalar var?

Çünkü barbarlar geliyormuş bugün,
onların gözlerini kamaştırırmış böyle takılar.

Ünlü konuşmacılarımız nerde peki,
neden her zamanki gibi söylev çekmiyorlar?

Çünkü barbarlar geliyormuş bugün,
onlar pek aldırmazlarmış güzel sözlere.

Nedir bu beklenmedik şaşkınlık, bu kargaşa?
(Nasıl da asıldı yüzü herkesin!)
Neden böyle hızla boşalıyor sokaklarla alanlar,
neden herkes dalgın dönüyor evine?

Çünkü hava kararda, barbarlar gelmedi.
Ve sınır boyundan dönen habercilere göre,
barbarlar diye kimseler yokmuş artık.

Peki, biz ne yapacağız şimdi barbarlar olmadan?
Bir çeşit çözümdü onlar sorunlarımıza.

SESLER

Özlenen sevgili sesleri
ölenlerin, ya da bizim için
ölüler gibi yitip gidenlerin.

Bazan konuşurlar bizimle düşlerimizde;
bazan düşüncelerimizde duyulurlar.

Ve bir an için onların sesleriyle
başka sesler döner bize hayatımızın
ilk şiirinden —
uzaktan uzağa duyulup kaybolan bir ezgi
gibi gecede.

İSTEKLER

Gerçekleşmeden — bir tek ateşli gecenin,
ya da ayaydın seherin zevkine erişmeden —
geçip giden istekler —
yaşlılığı bilmeden göçenlerin cesetleri gibidir
gözyaşları içinde görkemli mezarlara gömülen,
başuçlarında güller, ayaklarında yasemin.

ŞEHİR

"Bir başka ülkeye, bir başka denize giderim," dedin,
"bundan daha iyi bir başka şehir bulunur elbet.
Her çabam kaderin olumsuz bir yargısıyla karşı karşıya;
— bir ceset gibi — gömülü kalbim.
Aklım daha ne kadar kalacak bu çorak yerde?
Yüzümü nereye çevirsem, nereye baksam,
kara yıkıntılarını görüyorum ömrümün,
boşuna bunca yıl tükettiğim bu ülkede."

Yeni bir ülke bulamazsın,bir başka deniz bulamazsın.
Bu şehir ardından gelecektir. Sen aynı sokaklarda
dolaşacaksın gene. Aynı mahallede kocayacaksın;
aynı evlerde kır düşecek saçlarına.
Dönüp dolaşıp bu şehre geleceksin sonunda. Başka bir şey
umma —
Bineceğin gemi yok, çıkacağın yol yok.
Ömrünü nasıl tükettiysen burada, bu köşecikte,
öyle tükettin demektir bütün yeryüzünde de.

TANRININ ANTONİUS'U BIRAKMASI

Gece yarısı ansızın duyarsan
eşsiz ezgilerle, naralarla
görünmeyen bir alayın geçtiğini
boş yere ağlama talihin döndü,
hiçbir iş başaramadın, her düşün
boş çıktı diye.
Nicedir hazırmış gibi, bir yiğit gibi,
veda et ona, giden o İskenderiye'ye.
Hele kendini aldatmaya kalkma, deme ki
bir düştü bu, belki yanlış duydum;
böyle boş umutlara kapılacak kadar alçalma.
Nicedir hazırmış gibi, bir yiğit gibi,
böyle bir şehre layık olan sana yaraşırcasına,
kararlı adımlarla yaklaş pencereye;
duygulanarak dinle, ama korkakların
yanıp yakılmalarıyla değil,
son bir kez doya doya dinle o sesleri,
o gizli alayın eşsiz çalgılarını,
sonra veda et ona, yitirdiğin İskenderiye'ye.

İTHAKA

İthaka'ya doğru yola çıktığın zaman,
dile ki uzun sürsün yolculuğun,
serüven dolu, bilgi dolu olsun.
Ne Lestrigonlardan kork,
ne Kikloplardan, ne de öfkeli Poseidon'dan.
Bunlardan hiçbiri çıkmaz karşına,
düşlerin yüceyse, gövdeni ve ruhunu
ince bir heyecan sarmışsa eğer.
Ne Lestrigonlara rastlarsın,
ne Kikloplara, ne azgın Poseidon'a,
onları sen kendi ruhunda taşımadıkça,
kendi ruhun onları dikmedikçe karşına.

Dile ki uzun sürsün yolun.
Nice yaz sabahları olsun,
eşsiz bir sevinç ve mutluluk içinde
önceden hiç görmediğin limanlara girdiğin!
Durup Fenike'nin çarşılarında
eşi benzeri olmayan mallar al,
sedefle mercan, abanozla kehribar,
ve her türlü başdöndürücü kokular;
bu başdöndürücü kokulardan al alabildiğin kadar;
nice Mısır şehirlerine uğra,
ne öğrenebilirsen öğrenmeye bak bilgelerinden.

Hiç aklından çıkarma İthaka'yı.
Oraya varmak senin başlıca yazgın.
Ama yolculuğu tez bitirmeye kalkma sakın.
Varsın yıllarca sürsün, daha iyi;
sonunda kocamış biri olarak demir at adana,
yol boyunca kazandığın bunca şeylerle zengin,
İthaka'nın sana zenginlik vermesini ummadan.

Sana bu güzel yolculuğu verdi İthaka.
O olmasa, yola hiç çıkmayacaktın.

Ama sana verecek bir şeyi yok bundan başka.

Onu yoksul buluyorsan, aldanmış sanma kendini.
Geçtiğin bunca deneyden sonra öyle bilgeleştin ki,
Artık elbet biliyorsundur ne anlama geldiğini İthakaların.

GİTTİM

Dizginlemedim kendimi. Aldım başımı gittim,
gittim ışıltılı geceye:
o yarı gerçek ve kafamda
yarı belirlenmiş zevklere.
Ve başdöndürücü şaraplar içtim,
şehvetle kucaklaşmaktan
korkmayanların içtiği.

THEODOTOS

Gerçekten seçkin kişilerden biriysen,
dikkat et nasıl yükseldiğine
Ne denli övülsen de, ne denli
yüceltseler de başarılarını
İtalya'daki, Teselya'daki kentlerde,
nice onurlara boğsalar da seni
Roma'daki hayranların,
ne bu sevinç sürebilir böyle, ne başarıların,
ne de üstün bir insan sayabilirsin kendini
— üstünlük ne kelime —
İskenderiye'de Theodotos sunarken sana
mutsuz Pompeius'un başını
kanlı bir tepsinin içinde.
Ve sakın güvenme, sınırlı, düzenli, sıkıcı hayatında
böyle göz alıcı, irkiltici şeyler olmadığına.
Belki de tam şu anda gidiyorum Theodotos
komşularından birinin derli toplu evine,
bir hayalet gibi, görünmeden —
elinde böyle tüyler ürpertici bir kelle.

MANUEL KOMNENOS

İmparator Manuel Komnenos
hüzünlü bir Eylül günü,
hissetti ölümün yaklaştığını. Sarayın
(aylıklı) falcıları daha nice yıllar
yaşayacağına inandırmaya çalıştılar kendisini.
Oysa onlar tartışırlarken aralarında, o,
eski kutsal töreleri hatırlayarak,
manastırdan keşiş giysileri
getirmelerini istiyor,
bunları giyiyor-ve mutluluk duyuyordu
bir papazın ya da bir keşişin
alçakgönüllü görünüşüne büründü diye.

Ne mutlu onlara ki, inanırlar
ve İmparator Manuel Komnenos gibi
inançlarının yalınlığı içinde ölürler.

O EVİN ÖNÜNDE

Dün dolaşırken kenar mahallelerin birinde,
çok gençken sık sık gittiğim
o evin önünden geçtim gene.
İşte orada tutuşturmuştu tenimi Eros
o olağanüstü gücüyle.
— Ve dün
geçerken o eski sokaktan,
dükkânlar, yaya kaldırımı, taşlar,
duvarlar, balkonlar, pencereler—
her şey aşkın büyüsüyle güzelleşti birden:
çirkin hiçbir şey kalmadı çevremde.

Ve ben orada durmuş bakarken kapıya,
dolaşıp dururken evin önünde,
ışıdı bütün varlığımda
tenimde birikmiş olan o tatlı heyecan.

İKİNDİ GÜNEŞİ

Bu oda — ne kadar iyi bildiğim bir yer burası.
Şimdi bu da, bitişik oda da işyeri olarak
kiralanmış. Acentelerin, tüccarların,
şirketlerin yazıhanesi olmuş bütün ev.

Ah, ne kadar bildik bir yer bu oda.

Bir divan vardı kapının yanında,
onun önünde bir Türk seccadesi;
hemen yanında, üzerinde iki sarı vazo duran raf.
Sağda, hayır, karşıda, aynalı bir dolap.
Ortada yazı yazdığı masa
ve üç büyük hasır iskemle.
Pencerenin yanında yatak dururdu,
üzerinde kaç kez seviştiğimiz.

Hâlâ buralarda olmalı bütün o zavallı eşya:

Pencerenin yanında yatak dururdu,
yarısı ikindi güneşiyle aydınlanan.

Bir ikindi saat dörtte ayrıldık
yalnız bir haftalığına... Ah, ah,
bir türlü sona ermedi o hafta.

KURTARICI DİMİTRİOS (İ.Ö. 162 - 150)

Bütün umutları boşa çıktı!

Büyük işler başarmayı, ülkesini
Magnesia savaşından beri içine düştüğü
acıklı durumdan kurtarmayı tasarlamıştı —
orduları, donanması,
büyük kaleleri ve zenginliğiyle
Suriye'yi yeniden güçlü bir devlet yapacaktı.

Çileli günler geçirmişti Roma'da. Ünlü ailelerin
çocukları olan arkadaşlarının konuşmalarında,
ona, Kral Selefkos Philopatar'ın oğluna karşı
gösterdikleri bütün inceliğe, kibarlığa rağmen,
Helenleşmiş hanedanlar için duyulan
gizli bir horlama sezince,
buruk bir acı duymuştu içinde:
bu hanedanların günü geçmişti artık,
ciddi hiçbir iş başaracak durumda değillerdi,
halkı yönetecek güçleri kalmamıştı.
Öfkeyle bu arkadaşlarından uzaklaşmış,
işlerin hiç de böyle olmadığını göstermeye
and içmişti.
Öyle ya, kendisi kararlı değil miydi?
Eyleme geçecek, savaşacak, her şeyi düzeltecekti.

Doğuya gitmenin yolunu bir bulabilse,
İtalya'dan kaçmayı bir başarabilseydi,
o zaman iletecekti halkına
içindeki bütün bu canlılığı,
bütün bu birikmiş gücü.

Ah, bir Suriye'de olabilseydi!
O kadar küçüktü ki oradan ayrıldığında,
nasıl olduğunu bile canlandıramıyordu gözünde.
Ama hep saygıyla yaklaşılan

kutsal bir yer olarak düşünüyordu ülkesini,
birden karşısında beliren güzel bir yer,
Yunan şehirleri, Yunan limanları görünümünde.
Oysa şimdi?
Şimdi umutsuzluk ve yas içindeydi.
Haklıydı Roma'daki delikanlılar.
Kolay değildi ayakta durabilmesi
Makedonya'nın ele geçmesiyle ortaya çıkan
hanedanların.

Ne çıkar. O elinden geleni yapmış,
gücü yettiğince savaşmıştı.
Ve kapıldığı bu karamsarlık içinde
övünebileceği bir şey vardı:
başarısızlığa uğramış olsa bile,
her zamanki yiğitliğini gene de göstermişti
dünyaya.

Gerisi — düşler, boşa harcanmış çabalardı.
Şu Suriye — nerdeyse kendi ülkesi değil,
nerdeyse Heraklidis'in, Valas'ın ülkesiydi.

KOMMAGENELİ OZAN İASON KLEANDER'İN ÜZÜNTÜSÜ - İ.S. 595

Bedenimin ve yüzümün yaşlanması
korkunç bir hançerin yarası —
dayanılır gibi değil.
Sana dönüyorum, ey Şiir Sanatı,
merhemlerden azçok anlayan,
düşlerle, sözcüklerle avutmasını bilen.

Korkunç bir hançerin yarası.
Getir merhemlerini, ey Şiir Sanatı,
hiç değilse bir süre sızıları dindiren.

ANNA KOMNENA

Dulluğundan yakınıyor Anna Komnena
Aleksias'ının önsözünde.

Başı dönüyor, "Gözlerimden yaşlar
boşanıyor," diyor, "ah bu fırtınalar,"
hayatındaki, "ah bu yıkımlar."
Acısının ateşini duyuyor kemiklerinde,
iliklerinde, ruhunun derinliklerinde.

Oysa bu hırslı kadının
bir tek büyük acıyı tatmış,
yalnız bir özlemle yanmış olması
gerçeğe daha yakın: o da —
kendisi asla kabul etmese bile —
bu soylu Yunan kadınının
bütün becerikliliğine karşın,
krallığı bir türlü ele geçirememesi,
krallık tacını o haddini bilmez İoannes'in
nerdeyse koparırcasına ondan kapmış olmasıdır.

Angelos Sikelianos

1884-1951

Angelos Sikelianos ilköğrenimini doğum yeri olan Lefkas adasında tamamladıktan sonra Atina'ya giderek öğrenimini orada sürdürdü ve Atina Üniversitesi'nde hukuk okudu. Avrupa'nın birçok ülkelerine, Mısır'a ve Amerika'ya yolculuklar yaptı. Ama yaratıcı kişiliğinin oluşmasında asıl kendi ülkesini uçtan uca dolaşmasının ve bu toprakların tarihini ve geleneklerini özümlemesinin katkısı oldu. Kendini genç yaşta yalnız edebiyata adayan Sikelianos halk dilinin yaygınlık kazanması yolunda büyük çaba gösterdi ve anadilinin halk türkülerinde ve masallarında sürdürdüğü coşkunluğu şiirlerine aktarmayı başardı. 1927 ile 1930 yılları arasında Delphi'de tiyatro şenlikleri düzenleyen şair uluslararası sanat dünyası için örnek sayılabilecek bir kültür merkezi yaratmayı amaçladı. Sikelianos'un şiiri başlıca iki kaynaktan beslenir: bunlardan birincisi doğanın zenginlikleri ve insan duyularının evrenidir. Özellikle ilk şiirlerinin coşkunluğu toprağın bereketine ve duyuların gücüne duyduğu bağlılıkla açıklanabilir. Yunan efsanelerinden ve geleneğinden yola çıkarak yazdığı bu ilk dönem şiirlerinde Sikelianos'un denetlemekte güçlük çektiği bir lirizmle karşımıza çıkar. Daha sonraki döneminde ise bu doğal ve duyusal dünyanın acılar ve başarısızlıklarla dolu olduğu kanısına varan şair tanrısal bir düzenin

varlığına inanan gizemci şiirler yazar. Ne var ki, insanın bu doğaüstü gerçeklere varabilmesi için doğal ve duyusal yaşantıları da yadsımaması gerekir. Seferis'in dediği gibi, "nesneleri kesintisiz ve ışınlarda herhangi bir kırılma olmaksızın" görür Sikelianos. Ve ölümle hayatın en coşkun anını birbirinden ayırmamakta, kendi varlığı ile yurdunu birbirinden ayırmamakta nasıl direnirse, tanrıların dünyası ile insanların dünyasını birleştirmek için de öyle direnir. Helenik ve kutsal olan bir insanlaştırma eğilimi vardır Sikelianos'ta:

...ve biz diyoruz ki, mümkündür yeryüzünün
yıldızlarla karışması, sabanın toprakla
karıştığı gibi,
ve gökyüzünün tohumları büyütmesi. Ey Tanrı,
zaman zaman yükünü duyuyor yüreklerimiz
hayatın acılarının ve olanca ağırlığının.

İLK YAĞMUR

Açık pencereye yaslanmış bakıyorduk.
Her şey uyum içindeydi duygularımızla.
Tarlalarla bağları karartıyordu
kükürt rengi bulutlar
ve gizli bir çalkantıyla
ağaçlarda inlerken rüzgâr
göğsü otları okşayarak
uçup gitti hızlı kırlangıç.
Sonra birden, büyük bir gürültüyle
yırtıldı gökler ve raksederek
boşandı yağmur.
Tozlar uçuştu havada.
Bereketli toprağın kokusuyla
titrerken burun deliklerimiz,
dudaklarımızı araladık
içimize işlesin diye sular.
Sonra yan yana, yüzlerimiz
sütleğen ve zeytinler gibi
yağmurdan sırılsıklam,
"Nedir bu koku," diye sorduk,
"bu oğul arılar gibi havaya yayılan?
Belsem mi, çam mı, kenger mi,
yoksa kekik mi?"
Öyle yoğundu ki kokular,
soluk aldıkça içime doldu hepsi
ve sonsuz bir meltemin okşadığı
bir saz gibi titredim
gözlerim gözlerini bulup
damarlarımdaki kanın
çığlığını işitinceye değin.
Asmanın üzerine eğilip
ürperen yapraklardan bir bir
o tatları tatmak çiçekleri solumak istedim;
oysa aklım üzüm salkımları gibi yoğun,
soluğum böğürtlenlere takılı

tatlarla kokuları tek tek seçemedim
ve insan nasıl aynı anda tadarsa
kaderin kadehinden acı ile sevinci,
ben de öyle tattım aynı anda hepsini;
ve kolunu beline doladığım anda,
bülbül gibi şakıdı, ırmaklar gibi aktı
damarlarımda kanım.

AKHİLLEUS'UN ATLARI

Ey çirişotu tarlası, kişneyen
iki at geçti yanından
dörtnala...
Sırtları bir dalga gibi pırıl pırıl,
denizden çıkıp gelmişler
yırtıp geçiyorlardı ıssız kumsalı,
boyunları ileri uzanmış, iki aygır,
şahlanarak, köpükten bembeyaz...
İçin için bir şimşek çakıyordu
gözlerinde; ve dalgalar —
sonra yeniden dalgalara gömüldüler,
denizin köpüğüne karışan köpükler,
ve yitip gittiler. Ve ben tanıyordum
bu atları, biri insan sesiyle konuştuydu
gelecekten haber verircesine.
Yiğit binici eline aldı dizginleri,
atına vurdu ve atıldı ileri
tanrısal gençliğiyle...

Ey kutsal atlar, silinmez
bir yazgı korumuş sizi
kem gözlere karşı,
kapkara alınlarınıza bir muska gibi
iri ve apak birer benek yerleştirerek.

BUDDHA'NIN ÖĞRENCİSİ ATZESİVANO'NUN İNTİHARI

Tam bir kararlılık içinde Atzesivano
bıçağı aldı ve o anda ruhu
bir ak güvercindi onun...
Geceleyin bir yıldız
nasıl kayarsa göğün
en gizli sığınağından,
ya da elma baharı nasıl dökülürse yere,
onun ruhu da öyle uzaklaştı göğsünden.

Boşuna değildir böyle ölümler...
Çünkü ancak
hayatı o gizemli ilk görkemiyle sevenler
sonunda tanrısal bir dinginlik içinde
derinliklere inen varlıklarının
o büyük hasadını biçebilirler.

Nikos Kazancakis

1885-1957

Girit'in Kandiya şehrinde doğan Kazancakis dünyanın birçok ülkelerinde romanlarıyla ün yapmıştır. Oysa Kazancakis'in yazarlık hayatı daha önce yazdığı felsefi denemeleri, gezi yazıları ve şiirleriyle başlamıştır. Yükseköğrenimini Atina Üniversitesi'nde hukuk okuyarak tamamladıktan sonra çeşitli Avrupa ülkelerini dolaşıp felsefe ve edebiyat konularında araştırmalar yapan Kazancakis kitaplarında Bergson'dan Darwin'e, Marx'a, Budizme, Hıristiyanlığa, Dante'den Homeros'a uzanan çok geniş bir alana duyduğu ilgiyi dile getirmiş, bu yazarların bazılarının eserlerini Yunancaya çevirmiştir. Yunan dilinin geçirdiği bunalıma da kayıtsız kalmayan yazar daha ilk çalışmalarında halk dilinin bir yazı dili olarak gelişmesi ve yerleşmesi için küçümsenmeyecek bir çaba harcamıştır.

Kazancakis Yunanistan'da özellikle kırsal kesimde ve adalarda konuşulan halk dilinin zenginliğini kanıtlamak için giriştiği çalışmayı 1938'de yayımladığı *Odisseia* adlı destanı ile başarılı bir sonuca ulaştırmış,bu destanın yayını kendi ülkesinde büyük tartışmalara yol açmıştır. 24 bölüm ve 33 333 dizeden oluşan *Odisseia* Homeros'un destanının belli bir bölümünden yola çıkarak Kazancakis'in yeni dünyaları, özgürlüğü, tanrıyı ve kendi ruhunu aradığı serüvenleri anlatır. Bu destanın da kahramanı olan Odisseus aynı zamanda bir âşık, bir derviş, bir düşünür olarak karşımıza çıkar ve uzayıp giden

yolculuklarında Buda'nın, İsa'nın, Don Kişot'un ve Faustus'un benzerlerine, öğrencilerine rastlar. Bu derlemede *Odisseia*'dan verdiğimiz iki kısa örnekten birincisi *El Greco'ya Mektuplar*'ın başında da sözünü ettiği "tırmanma"yla ilgilidir. İkinci örnek ise Kazancakis'in doğaya verdiği önemi destanın kahramanı Odisseus'un aracılığı ile, onun doğayla özdeşlik kuruşunu anlatarak ortaya koyar. *Aleksi Zorba, Kardeş Kavgası, Yeniden Çarmıha Gerilen İsa, Toda Raba ve Ya Hürriyet Ya Ölüm* gibi romanları Türkçeye de çevrilen yazar bu kitaplarında hayata büyük bir tutkuyla bağlı, gerçeği araştırmaktan yılmayan ilginç kahramanları ele alır. Ölümünden sonra yayımlanan *El Greco'ya Mektuplar* adlı otobiyografik romanı Kazancakis'i tanımak için belki de en uygun bir başlangıç sayılabilir.

TIRMANIŞ

Ne büyük mutluluk dağın kutsal yalnızlığına tırmanmak
tek başına, o temiz dağ havasında, ağzında bir defne dalı,
kanının topuklarında hızla dizlerine, beline yükseldiğini,
oradan boğazına ulaşıp bir ırmak gibi yayılmasını
ve aklının köklerini yıkamasını duymak!
"Sağa gideyim," "Sola gideyim," demeyi düşünmeden
aklının yol kavşağında dört rüzgârı birden estirmek,
ve tırmandıkça her yerde Tanrı'nın soluduğunu,
yanıbaşında güldüğünü, yürüdüğünü,
çalı çırpıyı ve taşları tekmelediğini izlemek;
dönmek ve şafakta orman tavuğu arayan bir avcı gibi
dağın tüm yamaçlarında kuş sesleri yankılansa bile
ne bir canlıya, ne de bir kuş kanadına rastlamak havada.
Ne büyük mutluluk toprağın bir bayrak gibi dalgalanması
sabahın sisinde,
ve ruhun bir atın sırtında kılıçtan keskin, başın
ele geçirilmez bir kale, güneşle ay birer muska
altın ve gümüşten, göğsünden sarkan!
Ardına düşmek o yükseklerde uçan kuşun, geride bırakmak
tasalarını, hayatın hırgürünü ve mutluluk denen
o vefasız yosmayı;
veda etmek erdemli yaşamaya ve uyuşturan sevdaya,
geride bırakmak kurtların kemirdiği küflü dünyayı
genç kobralar nasıl dökerlerse dikenlere incecik
derilerini.
Alıklar meyhanelerde güler, kızların rengi solar,
kadife külahlarını sallar mal sahipleri gözdağı
verircesine
ve senin kırmızı elmalarını kıskanırlar, ey ruh,
ama uçurumdan korkarlar,
oysa sen bir aşk türküsü tutturur, dimdik yürürsün
yalnızlığa doğru bir güvey gibi elinde yüzgörümlükleri.
Ey yalnız insan, bilirsin Tanrı sürülere karışmaz,
ıssız çöl yollarını yeğler, gölgesi bile düşmez
bastığı yere,

sen ki her türlü ustalığı edindin, ey insanların en
kurnazı,
artık ne Tanrı'nın, ne de insanın ayak izleri döndürür
seni yolundan;
sen bilirsin orman cinlerinin yemek yediği orman köşelerini,
bağrındaki hayaletlerin su içtiği kuyuları bilirsin;
bütün silahlar aklındadır senin, avlamak elindedir dilediğini:
pusu kurup, büyülerle, tazılarla, uçan oklarla.
Şafakta tırmanıp gün aydınlanırken yürüdüğün gün,
iki avucun da karıncalanmıştı, kurnaz gözlerin ışımış,
şimşek gibi çakmıştı bakışların çalılıklarda
bu insansız dünyanın tanrısı renk renk tüylü o vahşi kuşu
ürkütmek için.
Dağlarda serin saatler boyunlarında çanlar
kayalıklarda sıçrayan çevik oğlaklar gibi geçti;
güneş göğün ortasında durdu, gün kurtuldu boyunduruğundan
ve yavaş yavaş mavi serin bir sis içinde alacakaranlık çöktü.

(Odisseia: Çağdaş bir Ek'ten)

ODİSSEUS DOĞAYLA ÖZDEŞLEŞİYOR

Uslanmak bilmeyen Odisseus başını kaldırdı boşluğa doğru
ve düşüncelerinin korkunç karanlığına daldı.
Dağ dorukları gibi ışıdı beyninin kıvrımları
yer sarsılıp karanlık çözülen bir yumak gibi yayılıncaya
değin;
gözleri içine gömük, salladı ak saçlı başını ağır ağır,
ruhu tırtılından kopup sırf ipek kesildi
ve havanın boşluğunda sabırla ördü kozasını.
Kızgın güneşin ateşi sönmeye başlayınca, tatlı anılarla
canlandı belleği...
İçinin açan gülü yüreğini emdi, tasaları dağıldı
ve özlemle bitkin teni birden dipdiri kesildi;
yakıcı bir hale oldu çevresinde aydınlık,
ormanlar sarsıldı derinden ve yiğit okçu
kımıltısız ve umutsuz olduğu yere çömeldi;
her yanını saran ormanla sanki gövdesi yeşerdi ve yeşil
yapraklarla donandı aklı;
dallarda çiğler parıldayınca, Odisseus da ışıdı,
çünkü bütün gövdesi çiğ içinde, ışık içindeydi.
Karınca sürüleri küme küme böcek ve tohum taşıyorlardı
yuvalarına,
o da koşup toprağın derinliklerine gömdü hazinelerini;
taşların üzerine çöreklenip güneşlenen yılanları seyretti
ve anladı ki zehirli yılanların uykusu da kutsaldır
bir çocuğun uykusu kadar;
sonra bir sevgilinin saçlarını okşar gibi okşadı otları,
yılan kıvraklığındaki aklı usulca kayarak çöreklendi
sıcak taşlara
ve o yavru kuş tatlığı içinde sevgi sözleri geldi kulağına:
"Ben ki alaca başlı bir solucanım ormanın derinliklerinde,
oturmuş yakınıyorum alaca başlı bir kurt beynimi kemiriyor
diye.
Nemli ağaç kavuklarında çiftleşen akrepler, kıpırdamadan,
yiyip içmeden duruyorlar, gözleri dönmüş şehvetten;
erkek akrepler yaklaşan ölümlerini gözlüyorlar dişilerinin

gözlerinde,
dişilerse erkek akreplerin gözlerinde oynayan küçük akrepleri,
bense hem dişi, hem erkek akreplerin gözlerinde
kendi yüzümün ölümle, ölümsüzlükle dolduğunu seyrediyorum."
Odisseus kulağını toprağa dayadı ve sırtüstü yatmış,
yılmadan toprakla boğuşan küçük tohumların çabasını duydu,
boğucu taşların altında hayata ve özgürlüğe kavuşmak için
çırpınan tohumları.
"Ben de küçük bir tohumum! Sırtımda dünyayı taşıyorum!
Toprağın altında sessizce sürünen solucanlar gibi
körükörüne aranan ağaç köklerini duyuyorum,
damarlarımın toprağa boşanıp emildiğini duyuyorum, uçan
kuşları,
yeryüzündeki böceklerin kanatlarını açıp sarıldıklarını
duyuyorum
ve her şey girip yumurtaları üzerinde kuluçkaya yatsın diye
koca bir yarık açılıyor başımda.
Koca orman büyük bir istekle yemek yiyor ve dilini
şapırdatıyor,
yavaş yavaş eriyor ağzında çeşitli meyveler,
acı dudaklarına katıksız ballarını akıtıyor arılar."
Uzaklarda ortasından çatladı bir nar ve çevreye saçtı
meyvesini,
nar taneleri doldu yiğit okçu Odisseus'un göğsüne.
Ormanda çürüyen otların, suların, buğulu toprağın
ve karanlık kuyularda açan gizli yaseminlerin kokusunu
çekince içine,
burun kanatları titredi, gözleri yaşlarla doldu bu büyük
çilekeşin;
defne, kekik ve katırtırnakları kokmaya başladı beyni,
yoğun sevginin şerbeti damladı parmaklarından.
Kımıldamasa bile, büyük bir istekle sarıldı ağaçlara,
gövdesi serinledi, otlar ve bitkiler doldu avuçlarına,
yavaşça bir sarmaşık dolandı boynuna.
Akarsular gibi koşmaya başladı soğuk ayakları, göğsünden
otlar fışkırdı,
sakallarında açan kahkaha çiçeklerinin gerisinde

durgun göllerin kapkara suları ışıdı gözlerinde.
Başını sağa döndürdüğünde, orman da sağa döndü,
başını sola döndürdüğünde, orman da sola döndü,
"Ben!" diye bağırınca yürekten, bütün orman inledi.
İlk kez duyuyordu yaşadığını ve bir ruhu olduğunu.
Odisseus sularla, ağaçlarla, yemişler, hayvanlarla
dopdoluydu
ağaçlar, sular, hayvanlar, yemişler de Odisseus'la
dopdolu.

(Odisseia: Çağdaş Bir Ek'ten)

Yorgo Seferis

1900-1971

Yorgo Seferis 1900 yılında, o zamanlar oldukça zengin bir Rum topluluğunun oturduğu İzmir'de doğmuş, orada ve Herakleitos'un doğum yeri olan eski Klazomene'de, yani bugünkü İskele'de büyümüş. Ailesi yaz tatillerini İskele'de geçirirmiş. Seferis de, Venedik-Girit Rönesansının *Erotokritos* adlı ünlü destanını, saatlerce ezbere okuyan buradaki balıkçılardan dinlemiş. Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine, resmi makamların gözünde tehlikeli bir adam sayılan babası ailesini Atina'ya yerleştirme gereğini duymuş. Genç Seferis'i 1918'de hukuk öğrenimi yapmak için Paris'te görürüz. 1922'de Türklerle Yunanlıların arasındaki çatışmanın kızışması, İzmir'in yakılması, Yunanlıların bozguna uğrayarak kaçmaları ve binlerce yıllık bir geleneğin bir gece içinde yok olup gitmesi Seferis'in dünyasını da altüst etmiş. Seferis hâlâ Paris'te, fakat kendisini çocukluğuna bağlayan kökler ve anılardan birdenbire kopmuş bir sürgündür artık. Meslek olarak seçtiği diplomatlık gereği yurdundan sık sık uzaklaşmış Londra, Güney Afrika, Mısır, İtalya gibi ülkelerde görev yapmış 1940-50 yıllarında Ankara'daki Yunan Büyükelçiliği'nde müsteşar olarak çalışmış. Yurt dışındaki bu görevler ondaki sürgünlük duygusunu ayrıca yoğunlaştırmış. Doğduğu yerden uzak kalması, bunun bir bozgunun sonucu gerçekleşmesi hayatı boyunca onun sanatını etkileyen önemli bir özel-

lik olmuş. Bu yüzden, "öteki kıyı", "öteki dünya", "öteki hayat" gibi sözleri sık sık görürüz Seferis'in şiirinde. Kendisinin uzun süre yeni kökler bulmak, yitirdiği anayurdunu şiirsel hayalgücüyle yeniden bulmak için büyük bir çaba gösterdiği açıkça ortadadır. Fakat "öteki hayat"ı bulmak için girişilen bu arayış hiçbir zaman geçmişe sığınma anlamına gelmez. Seferis için sorun geçmişin bugünkü duyarlığını yoğunlaştıracak ve bütünleştirecek bir araştırma alanı olmasıdır. Seferis'in şiirinde kendinden önceki Palamas ve Sikelianos gibi şairlerin ezgisel yanı ağır basan, abartmalı sıfatlar ve benzetmelerle dolu lirizmine rastlayamayız. Onun ses tonunu belirleyen daha çok bir düşün ya da uyanışın dilegelmesidir. Ayrıca, kullandığı imgeler çarpıcı olmakla birlikte, her zaman yalın ve işlevsel bir isim ve fiil örgüsünden kaynaklanır. Okur onun şiirlerinde gözler önüne serilen gemilere, yıkıntılara, heykellere, kaynağı mitolojiye uzanan imgelere baktıkça, zaman ve uzayın bu görünümlerinin gerisindeki bir varlığın aranışını sezer. Şimdiki zaman geçmişe açılan bir kapı olur, dış imge birdenbire iç benliğimizin bir görünümünü ortaya çıkarır. Şiirleri arasında özellikle *Destansı Öykü (Mithistorema)* (1934) yerli gelenekle modern Avrupa şiirinin ustalarından öğrendiklerini şairin özgün bir bireşime kavuşturduğu başarılı bir yapıttır. 1963'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan Seferis böylece hem kendi adının, hem de Yunan şiirinin daha çok duyulmasını sağlamıştır.

DESTANSI ÖYKÜ'den

I

Üç yıl boyunca
hiç durmadan haberciyi bekledik
gözlerimizi dikip
çamlara, kıyıya ve yıldızlara.
Bir olup sabanın demiriyle, omurgasıyla geminin,
ilk tohumu arıyorduk
eski oyun yeniden başlasın diye.

Yaralarla döndük yurdumuza,
elimiz kolumuz tutmuyordu, ağzımız
tuz pas içinde.
Kuzeye doğru yol aldık uyandığımızda,
lekesiz kanatlarıyla bizi sislere salan
kuğuların yaraladığı yabancılardık.
Uluyan gündoğusu çıldırttı bizi kış gecelerinde,
yazları, ölmeyen günün acısında yitirdik kendimizi.

Birlikte getirdik dönüşte
bu oyma kabartmalarını saygılı bir sanatın.

IV

Argonotlar

Ruha gelince,
tanıyacaksa kendini,
bir başka ruhun
derinliklerine bakması gerek:
hem yabancı, hem düşman, aynada gördük onu.

İyi insanlardı yoldaşlarımız, hiç yakınmıyorlardı
yorgunluktan, susuzluktan, soğuktan,
ağaçlar ve dalgalar gibi dayanıklıydılar
rüzgârla yağmuru kabul eden,
geceyle güneşi,
onca değişim içinde hiç değişmeden.
İyi insanlardı, günlerce başlarını eğip
hep birden soluyarak
küreklerde ter döktüler,
kanlarıyla kızardı uysal derileri.
Kimi zaman türküye durdular, başlarını eğip
Hint incirlerinin bittiği ıssız adadan geçerken,
köpeklerin havladığı burnun ötesinde,
batan güne doğru.
Kendini tanıyacaksa ruh, diyorlardı,
bir başka ruhun derinliklerine bakması gerek
ve kürekler vuruyordu denizin yaldızına
gün batarken.
Nice burunlar geçtik, nice adalar,
deniz bir başka denize karışıyordu,
martıları, ayı balıkları başka.
Gün oldu, mutsuz kadınlar yas içinde
dönmeyen çocuklarına ağladılar,
öfkeyle Büyük İskender'i sordu başkaları
ve Asya'nın derinliklerine gömülen kahramanlıkları.
Gecenin kokularıyla yoğun kıyılara demirledik gemiyi,
kuş cıvıltıları, suları elimizde büyük bir mutluluğun

anısını bırakan.
Ama hiç sonu gelmiyordu bu yolculukların.
Ruhları bir olmuştu küreklerle, ıskarmozlarla,
asık yüzlü pruvasıyla geminin,
dümen suyuyla bir,
yüzlerinin görüntüsünü kıran sularla bir.
Birer birer öldüler
başları eğik yoldaşlarımız.
Kürekleri belirtisi kıyıda yattıkları toprağın.

Kimseler yok adlarını anacak. Alınyazısı.

VIII

Nedir aradığı ruhlarımızın yolculuklara çıkıp
yıpranmış gemilerin bordalarında, karışıp kalabalığına
yüzleri soluk kadınların, ağlayan çocukların
ne uçan balıklarla, ne de direklerin
yöneldiği yıldızlarla avunan,
eskiyip cızırdayarak gramofon plaklarıyla,
isteksizce katılıp boşuna yolculuklara,
kırık dökük düşünceler mırıldanarak anlaşılmaz dillerden?

Nedir aradığı ruhlarımızın yolculuklara çıkıp
çürüyen teknelerde
bir limandan öbürüne?

Kaldırarak taş yıkıntılarını, soluyarak
çamların serinliğini her gün biraz daha güçlükle,
yüzerek bir gün bu denizin sularında,
bir gün bir başka denizin,
dokunma duygusundan yoksun,
insansız,
artık ne bizim, ne sizin olan bu ülkede.

Biliyorduk ki adalar güzeldi
buralarda bir yerde, arayıp durduğumuz —
belki biraz aşağıda, ya da biraz yukarda,
belki de çok yakınlarda.

X

Bizim ülkemiz kapanık, hep dağlar
tavanı alçak bir gökyüzü gece gündüz.
Irmaklarımız yok, kuyularımız yok, kaynaklarımız yok,
yalnız bir iki sarnıç — onlar da boş —
yankı yapan ve tapındığımız.
Kof, küflü bir ses, yalnızlığımızla bir,
aşkımızla bir, gövdelerimizle bir.
Şaşıyoruz bir zamanlar nasıl da yapabilmişiz
evlerimizi, kulübelerimizi, ağıllarımızı.
Ve evliliklerimiz, serin çelenklerle parmaklar
çözülmez bir bilmece oluyor ruhumuza.
Çocuklarımız nasıl doğmuş, nasıl büyümüşler?

Bizim ülkemiz kapanık. Tılsımlı kara adalar
geçit vermiyor denizlere. Pazarları
limanlara inince biraz soluk almaya,
görüyoruz kavuşan günün aydınlığında,
çürümüş teknelerini bitmemiş yolculukların —
artık sevişmeyi unutmuş gövdeler.

XIV

Işıkta üç kırmızı güvercin
alınyazımızı çiziyorlar ışıkta,
renkleriyle, davranışlarıyla
sevdiğimiz kişilerin.

XV

Uyku bir ağaç gibi sarmıştı seni yeşil dallarla,
sessiz ışıkta bir ağaç gibiydi soluman,
yarı saydam kaynakta yüzüne baktım:
gözlerin yumulu, kirpiklerin sulara sürtünüyordu.
Elim elini buldu yumuşak otlarda,
bir an nabzını tuttum
ve bir başka yerde duydum acısını kalbinin.

Çınarın altında, su boyunda, defneler arasında
uyku yerinden oynatıp yanıma yöreme
dağıtıyordu seni, sana ve sessizliğine
dokunmadan ben;
görüyordum gölgenin büyüyüp küçüldüğünü
kaybolup başka gölgelerde ve bırakıp
sonra yeniden tutan o öteki dünyada.

Bize yaşayalım diye verilen hayatı yaşadık.
Yazık bunca sabırla bekleyenlere
kaybolup kara defneler içinde, koca çınarların dibinde
ve yalnızlıktan sarnıçlara, kuyulara seslenip
seslerinin halkalarında boğulanlara.
Sıkıntımızı, yorgunluğumuzu paylaşıp
bizi bekleyen mutluluğun umudundan yoksun,
kendini mermer yıkıntılar ötesinde bir karga gibi
güneşe salan yoldaşımıza yazık.

Bize, uykudan öte, dinginliği bağışla.

XX

Andromeda

Yeniden açılıyor göğsümdeki o yara
yıldızlar kaybolarak gövdemle birleşirken,
ayak seslerinin ardından sessizlik yayılırken.
Yıllara gömülen bu taşlar
nereye sürükler beni de birlikte?
Denizi, denizi kim kurutabilir?
Görüyorum her tanda doğanı, akbabayı çağıran elleri,
ben, acılarımla benim olan bu kayaya bağlı,
görüyorum ölümün karanlık erincini soluyan ağaçları
ve durgun gülümsemelerini yontuların.

XXII

Öyle çok şey geçti ki gözümüzün önünden,
sonunda gözlerimiz hiçbir şey göremez oldu
anıların dışında, ardında, ötesinde —
gecede bir beyaz perde gibi, üstünde
garip, senden de garip görüntüler beliren,
sonra da kımıltısız yapraklarında bir biber ağacının
kaybolup giden;

iyice bilerek bu yargıyı,
dolaşarak kırık taşlar arasında üç ya da altı bin yıl,
arayarak yıkık yapılarda belki de evimiz olan,
bulmaya çalışarak tarihleri, eski kahramanlıkları,
şimdi başarabilecek miyiz?

Bağlanıp savrularak,
savaşarak, dedikleri gibi, olmayan güçlüklerle,
yitirip sonra yeniden bularak kör ordularla dolu yolları,
batarak bataklıklara ve Maraton gölüne,
şimdi başarabilecek miyiz kendimizce ölmeyi?

XXIV

Burada bitiyor denizin yapıtları, aşkın yapıtları.
Bir gün yaşayacak olanlar bu bizim sonumuzun
geldiği yerlerde —
anılarındaki kan kararırsa, taşarsa eğer —
unutmasınlar çiriş otları arasındaki biz güçsüz ruhları,
Erebos'a döndürsünler kurbanlarının başlarını:

Bizim ki hiçbir şeyimiz yoktu, barışı öğreteceğiz onlara.

YİMNOPEDİ

"Santorini süngertaşı ve balçıktan oluşmuş bir adadır; körfezinde başka adalar belirmiş sonra kaybolmuştur. Bu ada bir zamanlar çok eski bir dinin merkeziymiş. Burada oynanan sert ve ağır ritimli danslara 'Yimnopedi' denirmiş."

Yunanistan Rehberi

I. Santorini

Eğil eğilebilirsen karanlık denize, unutup
o öteki, o gömülü hayatta uykunu çiğneyen
çıplak ayakların uyduğu flüt sesini.

Yaz yazabilirsen elindeki son deniz kabuğuna
tarihi, adını, yeri
ve fırlat denize ki batsın.

Çırılçıplak bulduk kendimizi süngertaşının üstünde,
denizden yükselen adalara bakarken,
uykularına, uykularımıza gömülen
kırmızı adalara bakarken.
Çırılçıplak bulduk kendimizi, elimizde
kefeleri haksızlığı gösteren terazi.

Güçlü adımlar, sınırsız istek, uyanık sevgi,
öğle güneşinde olgunlaşan düşler
ve omuza vuran genç bir el alınyazısı;
bu dağınık, dayanıksız yerlerde,
bu bir zaman bizim olan yerlerde,
pas ve kül, sulara gömülüyor adalar.

Sunaklar yıkılmış,
dostlar unutulmuş,
hurma yaprakları çamur içinde.

Bırak bırakabilirsen, dolaşsın ellerin
ufka değen gemiyle
zamanın buluştuğu bu dönemeçte.
Zarlar yere çarptığı zaman,
kargı zırha çarptığı zaman,
gözler yabancıyı tanıyıp
sevgi kuruduğu zaman
sönen ruhlarda:
çevrene bakıp
her yerde biçilmiş ayaklar
her yerde ölü eller
her yerde sönük gözler gördüğün zaman;
artık kendin için istediğin ölümü bile
seçemediğin zaman —
hakkın olan
büyük bir çığlık,
bir kurt uluması olsun, duymadan:
bırak bırakabilirsen, dolaşsın ellerin
kurtar kendini aldatıcı zamandan
ve bat —
koca kayaları kaldıranlar nasıl batarsa.

II. Mikene

Ver bana ellerini, ver bana ellerini, ver bana
ellerini.

Gecenin içinde
sivrilen doruğunu gördüm dağın,
uzaklarda, görünmeyen ayın aydınlığında
ışıyan ovayı gördüm,
başımı çevirip
yığılı kara taşları gördüm
ve ip gibi gerili hayatımı
başlangıcı, bitimi
ve en son anı olan
ellerimi.

Koca kayaları kaldıran batar;
bu kayaları taşıdım gücümün yettiğince
bu kayaları sevdim gücümün yettiğince
bu kayalar, alınyazım.
Kendi toprağımın yaraladığı
kendi gömleğimin işkence ettiği
kendi tanrılarımın yargıladığı
bu kayalar.

Biliyorum bilmediklerini,
oysa katilden kurbana
kurbandan cezaya
cezadan da yeni bir cinayete giden yolu
kaç kezdir izleyen ben,
o bitip tükenmek bilmeyen morda
dönüş gecesi
el yordamıyla
kıraç otların üzerinde
Öç Tanrıçaları ıslık çalmaya başladıkları zaman —
cinsleri karışmış yılanlarla engerekleri gördüm
ilençli kuşak üzerinde düğümlü

alınyazımız.

Taştan, uykudan gelen sesler
dünyanın karardığı bu yerde daha gür,
unutulmuş ayakların
yere vuruşundaki ritme uzanan
çabanın anısı.
Çırılçıplak, bir başka zamanın
temellerine gömülmüş gövdeler.
Bakan, ne kadar istesen de seçemeyeceğin bir noktaya
durmadan bakan gözler:
senin ruhun olmaya savaşan
o ruh.

Artık sessizlik bile senin değil
değirmen taşlarının dönmez olduğu bu yerde.

DENİZE YAKIN MAĞARALARDA

Denize yakın mağaralarda
bir susuzluk duyarsın, bir aşk,
bir coşku
deniz kabukları gibi sert
alır avucuna tutabilirsin.

Denize yakın mağaralarda
günlerce gözlerinin içine baktım,
ne ben seni tanıdım, ne de sen beni.

YADSIMA

Bir güvercin gibi ak
o gizli kıyıda
susadık öğle üzeri:
ama tuzluydu sular.

Sarı kumların üstüne
adını yazdık onun,
ama bir rüzgâr esti denizden
ve silindi yazılar.

Nasıl bir ruh, bir yürek,
nasıl bir istek ve tutkuyla
yaşadık: yanılmışız!
Değiştirdik öyle yaşamayı.

YAZIN EN UZUN GÜNÜ

1

Bir yanda en uzun gün
öbür yanda yeni ay
o memeler kadar birbirinden uzak
bellekte.
Aralarında yıldızlı gecenin boşluğu
hayatın kabaran dalgası.

Harman yerlerinde atlar
dörtnala ve ter içinde
serilmiş yatan gövdelerin üstünde.
Her şey üzerlerine geliyor
ve bir an için güzel bulduğun
bu kadın
eğiliyor, artık dayanamıyor, diz çöküyor.
Her şeyi öğütüyor değirmen taşları
ve yıldız yapıyor.

En uzun günün gecesi.

8

Ne idiysen onu yansıtan
amansız bir ayna şu beyaz kâğıt.

Senin sesinle konuşur beyaz kağıt
senin gerçek sesinle
beğendiğinle değil;
senin eserindir, boşuna harcadığın
bu hayat.
Yeniden ele geçirebilirsin belki
seni başladığın yere
fırlatan bu kayıtsız nesneye
tutunabilirsen eğer.

Bunca yer gezdin; aylar, güneşler gördün
ölülere, dirilere dokundun
inlemesini bir kadının
kinini büyümemiş bir çocuğun —
ama bir hiç olacak bütün bu duydukların
sen bu boşluğa güvenmedikçe.
Yitirdiğini sandığın şeyleri bulacaksın
belki orada:
gençliğin filizlenişini, yaşlılığın çöküşünü.

Hayatın sen ne verdiysen odur
bu boşluk sen ne verdiysen odur
bu beyaz kâğıt.

12

Şimdi kan boşanıyor
kavuran sıcaklık arttıkça
kokuşan göğün damarlarında.
Ölümü aşacak bir yol arıyor
kavuşmak için mutluluğa.

Atışı gittikçe yavaşlayan
bir nabız ışık
nerdeyse durduğunu sandığın.

Yorgo Temelis

1900

Ününü Selanikli şairlerden biri olarak duyuran Temelis, Samos adasında doğmuş ve Atina Üniversitesi'nde edebiyat okumuştur. 1930 yılından sonra Selanik'te lise öğretmenliği yapan şairin çoğu orada basılmış on kadar şiir kitabı vardır. Bunun dışında Aiskhylos' un *Zincire Vurulmuş Prometheus* ve Sophokles'in *Kral Oidipus* tragedyalarını bugünkü Yunancaya çeviren Temelis 1955'te Ulusal Şiir Ödüllendirmesi'nde ikinci ödülü, 1961'de ise Büyük Ödülü kazanmıştır. Şiirlerinde daha çok doğaötesi yaşantıları işleyen şair insanın iç hesaplaşması sonucu umut dolu bir geleceğe, ölümden dirilişe yönelişini dile getirir.

GEZİ

Akşamın alacakaranlığında dolaşırken...

(Işığın belirsiz bir hüzünle
Sıkıcı bir şey gibi üstüne yüklendiği saatte,
Sanki kaybettiğin bir şeyi bulamıyormuşcasına —
Ne olduğunu açıkça bilmediğin — ne zaman, nerede —
İçinde bir kuşku yalnız, kaybettiğin şey seni görüyor da,
sen onu göremiyorsun diye.
Üstüne çullanan bir ağırlık sanki, yattığın zaman,
Birini öldürmüşsün de, bunu bilmiyormuşsun gibi.)

Birden bir gövdeye takılır ayağın...

(Gözlerin kapalı, bir zamanlar senin olan
Ve onunla gece yarısını aydınlattığın ışığı
içinde tutarak...)

Eğilip kaldırmak istersin yerden, sonra kaybedersin
yeniden
(Bir kalemi ya da bir düğmeyi kaybedercesine...)
Sokağa çıkıp ararsın, gelen geçeni durdurup.

Yüzlerini incelersin, gürültüleri dinlersin,
Yürüyüp en gizli kuşkuna bakarsın derin derin.
Ellerine bakakalır, kendi derine dokunursun.

Avutulmaz bir acıyla biri ağlamaktadır içinde...

Koyulaşan karanlıkta kimse tanıyamaz seni —
Terkedilmiş bunca eşya arasında, aranmayan bir ölü,
Nesnelerden daha çok nesneleşmiş bir eşya,
Boşluklar aydınlansın diye günün ağarmasını bekleyen.

YIKIM

Ne varsa ölüyor bizim dışımızda.

Nereye gidersen git
Hiç yürümediğin sokaklardan
Hiç gitmediğin evlerden
Hiç açmadığın pencerelerden
Su içmek için üzerine hiç eğilmediğin
ırmaklardan
Binip yolculuk etmediğin gemilerden
Fısıltı gibi bir ses geldiğini duyarsın
gecede.

Hiç tanımadığımız ağaçlar ölüyor bizim
dışımızda
Rüzgâr esiyor yok olan ormanların içinden
Hayvanlar adsızlıktan kuşlar sessizlikten
ölüyor.

Gövdeler yavaş yavaş ölüyor terkedilmekten
Sandıklara kaldırdığımız eski giysilerimizle
Hiç dokunmadığımız eller yalnızlıktan ölüyor
Hiç görmediğimiz düşler ışıksızlıktan.

Ölümün ıssızlığı başlıyor bizim dışımızda.

ARAMA

Ayak seslerimiz duyulmayacak o karşılaşmada...

Ruhlarımızı kaybetmişiz de
(Yürüdüğümüz sokaklarda, gecelediğimiz evlerde)
Onları arıyoruz sanki...
Sanki sokaktan eve dönüp ışıkları yakmış
Konuşuyoruz, eskiden olduğu gibi — dolaşarak
Ya da bir gürültüye kulak vermek için durarak.

(Küçük gürültüleriz biz, gürültü ederiz,
Küçük kanatlarız biz, havaya çarparız...)

Birbirimize dokunur sonra uzun zaman susarız
Yüz yüze eğilip birbirimizi tanımak için.

(Sonu olmayan gizli bir ilişkidir tanışıklığımız...)

Uyku yavaş yavaş gelir ve sarar bizi.

Tanıdığımız yüzler, dokunduğumuz eşya,
Bir yüzden kalan izler, buluşmalar, yanıp sönen
bakışlar,
Yüreklerimizde ışıldayan yeryüzü,
Girip çıplak ruhlarımıza bir bir onları paylaşırlar...

Bilmiyorum estirdiğimiz rüzgâr mı bu
Küçücük çığlıklarla doldurduğumuz
Yürüdüğümüz sokaklarda, gecelediğimiz evlerde
Şimdi bize yas tutan.

Bilmiyorum kar mı bu bizi örtmeye gelen...

(Nerede bulacaklar bizi sabah olunca, çanlar
çalmaya başladığı zaman?...)

Dimitrios Antoniu

1906

Mozambik'te doğan Antoniu, İstanköylü eski bir denizci ailesinden gelmektedir. Hayatının büyük bir bölümünü ticaret filosunda kaptan olarak geçirdiği için dünyanın dört bir yanını dolaşmış, uzak ülkeleri, orada rastlayıp sonra bir daha görmediği insanların görüntülerini çıkış noktası yapmış şiirlerinde. Birçok Yunan şairinde olduğu gibi Antoniu'da da denizlere açılmak, karayı özlemek, sürekli bir sürgünlük duygusuna kapılmak tanıdık temalar olarak karşımıza çıkıyor. Ne var ki, Seferis'in bir maske arkasından dile getirdiği yurt özlemini Antoniu daha öznel bir sesle şiirleştiriyor. Antoniu'nun şiirleri kitap olarak yayımlandığı zaman, Londra'ya bir uğrayışında, kendisini Yunan Büyükelçiliği'nde görmeye gelen bu şair kaptan için Seferis bir yazı yazmış ve onu şu sözlerle övmüştü: "İlk olarak sayısız Yunan cıgara paketinin üstüne yazılan bu şiirleri şimdi matbaa harflerinin kişiliksiz görünüşü içinde okurken, reklam ışıklarının sisli havanın derisini bir denizcinin dövmeleri gibi süslediği sokaklardaki o ilk konuşmalarımızı hatırlamaktan alamadım kendimi. Ses gene o ses, limanlardan limanlara dolaşıp konuşan ve sonunda çobanıl Atina'mıza dönen ses. Duygu terazisinin kefelerini dengede tutmayı başaran, kendi alınyazısıyla uzak ve yabancı ülkelerdeki insanların alınyazılarını karşılaştıran bir adamın

gene o nerdeyse kekeleme kertesine varan sesi. Gerçeklerle ilgili öğelerden kimi zaman yoksun olsa bile. Şiirde gerçekler her zaman bir başlangıç, kimselerin bilmediği bir yere gömülü bir çıkış noktasıdır ve bu çıkış noktası ne kadar derinlere gömülüyse o kadar iyidir. Külrengi bir ışık altında kömür yüklemenin nasıl sonu gelmezse, öyle sonu gelmeyen günler, gemi dalgalarla boğuşurken kaptan köprüsünde denizle gök arasında geçen günler, (...) uzak ve yabancı gülümseyişleri - ya hemen gördüğümüz ya da hiçbir zaman göremeyeceğimiz bu gölgelerin ve renklerin hepsine rastlayabiliriz denizci dostumuzun şiirinde. Bir geminin seyir defterini karıştırırken ya da bindiğimiz gemi bizi sevdiğimiz şeylerden uzaklaştırırken ışığın altında, açık bırakılmış bir kapı aralığından birdenbire karşımıza çıkan bir gemicinin heybetli ve uysal yüzüne rastladığımız gibi rastlarız bunlara."

NEYE ENGEL

Neye engel?

Yıllarca sonra döndüğümüzde
bizi dört mil uzaktan seçip
selamlayan düdüğü hatırladım.

Sarışın kahramanın adını taşıyan
gemiyi tanımıştın
— bir kara insanın yazgısıyla
denizin tohumu olan. —

Sana uzak yerlerin masallarından
kıymetli eşyaların, kokuların
anılarından başka bir şey getirmedik.

Boşuna onların ağırlığını arama ellerinde;
ellerinin insanlığı azalır
sürgünde elimize geçenleri düşünürsen,
dokunmanın deneyi, ağırlığın çabası,
uzak ülkelerin renkleri —
yalnız sözlerimizde duymalısın bunları
bu dönüş gecemizde.

Neye engel
sana dönüşümüzü bildiren
bu gemi direği?

DÖNSEK Mİ

Dönsek mi?
— Anılar bekliyor bizi geçmişte;
yolculuklarda dindiremediği,
yüreğini ortaya koyarak. —
Gene de için gidiyor
bir kez dönebilmek için,
tövbesi olmayan bir bilgelik uğruna
her şeyi verebileceğin o anlara!

Hatırlıyor musun Floransalı'yı ilk kez okurken
çocukluğunda — o yıllar ne kadar yakın bu akşam —
bak! demiştin, şuradaki haç yıldızlarla işlenmiş.
Çiçekleri başımı döndürebilir, demiştin,
eski Hint kitaplarını okurken.

Şimdi seni bir güney göğünün altındaki manzaraya
duyduğun özlemle yaşatan bu iklim —
o resmi canlandırabileceğin renkler yok,
konuştuğun dilin okşaması yok.
Bu yüzden bütün varlığın,
bürünmeyi seçtiğin dille,
belleğin derinliklerinde uzanan çayırı
okşamak için ışıyan o tatlı parıltının rengini
açıklayabilmenin özlemi içinde.

Sakin ol. Kendini olduğun gibi göstermekten
çekinme.

KÖTÜ TÜCCARLAR

Tanrım, biz basit insanlardık,
mal alıp satmaktı bizim işimiz
(ve kimsenin almayı düşünmediği
mallardı ruhlarımız).
Kumaşın kenarına bakıp paha biçmezdik
ölçtüğümüz kumaşta hile hurda olmazdı
hiç yarı fiyata satmaya kalkmazdık
kalan parçaları.
Buydu bizim günahımız.

Yalnız iyi mal alıp satmaktı bizim işimiz
hayatta bir küçük köşemiz olsun bu bize
yeterdi
değeri çok olan eşya hayatta az yer tutar.
Biz nasıl bir ölçü kullandıysak, şimdi Sen de
bizi o ölçüyle yargıla. Biz mülkümüze mülk katmadık.
Tanrım, biz kötü tüccarlardık.

Yannis Ritsos

1909

Günümüz Yunan şiirinin yaşayan en büyük ustası sayılan Ritsos Peloponez'de, Manomvasia'da doğmuş, şiir yazmaya öğrenciliğinin daha ilk yıllarında başlamış. On yedi yaşında öğrenimini sürdürmek için Atina'ya giden Ritsos, burada hastalanmış ve aralıklı olarak çeşitli sanatoryumlarda yatmak zorunda kalmış.

İlk şiiri on sekiz yaşındayken yayımlanan Ritsos'un aradan geçen yıllarda çıkardığı şiir kitaplarının sayısı bugün kırkı aşıyor. Şairin bu verimli yaratıcılığını dört döneme ayırabiliriz. Yetişme yılları diyebileceğimiz ilk dönemde yayımladığı *Traktörler* (1934), *Piramitler* (1935) ve *Epitaphios* (1936) gibi kitaplarında Ritsos'un kişisel, toplumsal ve siyasal yaşantıları arasında bir bağ kurmaya çalıştığını görüyoruz. Otuzların sonlarını kapsayan ikinci dönemde ise *Kızkardeşimin Türküsü* (1937), *İlkyaz Senfonisi* (1938) ve *Okyanusun Yürüyüşü* (1940) kitaplarıyla Ritsos lirik bir anlatım ve yalın bir dille alışılmamış görüntüleri ve dramatik bir duyarlığı birleştirerek bütün yazdıklarının temelinde yatan toplumsal bilince sağlam bir biçim kazandırır. Üçüncü dönemi Nazi istilasını, İç Savaş ve sürgün yıllarını kapsar. *Sınama* (1943), *Karanfilli Adam* (1952) ve *Uyanıklık* (1954) bu korkunç yılları yansıtan yapıtlardır. Yazarlık hayatının son dönemine "Dördüncü Boyut" adını veren Ritsos bu döneminde en olgun yapıtlarını yayımlamaya başlar: *Ayışığı Sonatı*

(1956), *Veda* (1957), *Günlük* (1957), *Yabancı Geldiği Zaman* (1958), *Pencere (1960), Köprü* (1960), *Dağın Gölgesi Altında* (1962), *Tanıklıklar I, II* (1963, 1966), *Taşlar, Yinelemeler, Parmaklıklar* (1971), *Aynadaki Duvar* (1973). Bunlardan *Ayışığı Sonatı* 1956'da Ulusal Yunan Şiir Ödülü'nü kazanmıştır.

İlerici düşünceleri yüzünden zaman zaman kovuşturmaya uğrayan ve sürgüne gönderilen Ritsos'un *Epitaphios* adlı uzun şiiri Atina'da Zeus Tapınağı'nda törenle yakılmış, kendisi de 1948-52 yılları arasında Lemnos, Makronissos ve Ayios İstratis adalarında sürgün olarak yaşamıştır. 1967 yılında da yönetimi ele geçiren albaylar cuntası tarafından birçok başka yazar ve sanatçıyla birlikte tutuklanarak Leros adasına gönderilen Ritsos, 1968'de hastalığının artması üzerine karısı ve kızı ile Samos adasına yerleştirilmiş, çeşitli uluslardan ünlü sanatçıların ve aydınların sürekli baskısı sonunda da, 1970'lerde, Atina'ya dönmesine izin verilmiştir.

Şiirlerinde Yunan toprağının özelliklerini çok yalın ve çarpıcı bir koşuk tekniğiyle yansıtan Ritsos'un yapıtlarından birçoğu çeşitli dillere çevrilmiş, kendisi özellikle Fransa'da büyük ilgi görerek Aragon tarafından günümüzün en büyük şairlerinden biri olarak tanıtılmıştır.

YUNANLILARIN ÖYKÜSÜ'nden

I

Bu ağaçlar katlanamaz daha basık bir göğe.
Bu taşlar katlanamaz yabancı çizmelere.
Yalnız güneşe boyun eğer bu yüzler.
Yalnız Doğruluğa boyun eğer bu yürekler.

Sessizlik gibi katı bu toprak,
korlaşan taşları basar bağrına,
güneşte yetim kalmış zeytinliklerle
bağları kucaklar.
Dişleri kenetli.
Su yok. Yalnız güneş.
Güneşte yitip gidiyor yol
ve demirden bir gölge köyün duvarları.

Ağaçlar, dereler ve sesler
mermere dönüşüyor güneşin kirecinde.
Kök mermerin üzerinde sürçüyor.
Tozlu fundalıklar, katırlar, kayalar. Hepsi
soluk soluğa.
Su yok. Hep susuzluk çekmişler yıllarca.
Hep çiğneyip durmuşlar bir lokma gökyüzünü
duydukları acıyı boğabilmek için.

Gözleri kan çanağına dönmüş uykusuzluktan.
Gün batarken dağların arasında bir servi gibi
derin bir çizgi belirmiş kaşları arasında.
Tüfeğin bir parçası olmuş elleri.
Tüfek ellerinin bir uzantısı.
Dudaklarında öfke
ve gözlerinin derinliklerinde
tuzdan bir aylada yansıyan yıldız gibi
dinmeyen acıları.

Onlar el sıkıştıklarında, bütün insanlık için
parlar güneş.
Onlar gülümsediklerinde, küçük bir kırlangıç
fırlar gür sakallarından.
Onlar uyuduklarında, on iki yıldız düşer boş
ceplerinden.
Onlar öldüklerinde, onların bayrakları ve davullarıyla
yokuşu tırmanır hayat.

Bunca yıl hep aç kalmışlar, hep susuz kalmışlar,
hep öldürülmüşler amansızca, karadan ve denizden
kuşatılarak.
Ateş kavurmuş tarlalarını. Tuzlu suya kanıksamış
evleri.
Rüzgâr kapılarını devirmiş, köklerinden sökmüş
meydanlardaki leylakları.
Paltolarının deliklerinden gelip geçmiş ölüm.
Servi kozalağı gibi gittikçe acılaşmış dilleri.
Sahiplerinin gölgelerine sarınıp yok olmuş köpekleri.
Şimdi yağmurlar dövüyor kemiklerini.

Kalelerinde sessiz birer kaya gibiydiler nöbette,
ayın kırılan direklerini yutan azgın denizi gözlerken,
içlerine çekiyorlardı dumanı tüten at gübreleriyle geceyi.
Artık ne ekmekleri vardı, ne cephaneleri.
Artık toplara yalnız yüreklerini sürebilirlerdi.

Bunca yıl kuşatılıp karadan ve denizden
aç kalıp kırılmışlar, gene de dayanmışlar yılmadan.
Korudukları tepelerde bugün bile parlıyor gözleri
(koca bir bayrak, göz alan bir ateş)
ve ufkun dört kapısına kanat çırparak
binlerce güvercin havalanıyor ellerinden her şafak.

IV

Açlığı bilen insanların gururuyla
şafağa yöneldiler.
Bir yıldız billurlaştı kararlı bakışlarında.
Yaralı yazı taşıdılar omuzlarında.
Buradan geçti birlikler, bayrakları gövdelerine yapışmış,
kararları buruk bir ahlat gibi dişleri arasında.
Ayın kumları dolmuş çizmelerine,
gecenin kömürü tıkamış kulaklarıyla burunlarını.

Ağaçtan ağaca, taştan taşa dünyadan geçtiler.
Dikenden yastıklarda uykudan geçtiler.
Kavrulmuş elleriyle hayat ırmağını getirmekteydiler.
Attıkları her adımla gökten pay kazanıyorlardı —
dağıtmak için.
Nöbet yerlerinde yanık ağaçlar gibi dimdiktiler
ve köy alanında horona durduklarında,
tavanlar titrer, fincanlar şangırdardı raflarda.

Nasıl bir türküydü o dorukları titreten!
Dizleri arasına alıp ayı bir tepsi gibi yemek yerlerdi.
Yüreklerinin kerpeteniyle bükerlerdi acının belini,
kalın tırnaklarıyla bit kırar gibi.

Kim getirecek şimdi size yumuşak körpe yaprağı
düşlerinizi beslemek için gecede?
Kim bekleyecek zeytinlerin gölgesinde susmasın diye
ağustosböceği, ona eşlik ederek?
Öğle saatinin yanan kireci ufkun ağılını dört yandan
lekeleyip
onların yiğit adlarını sildiğine göre?

Bu toprak ki kokular içindeydi şafakta,
bu toprak ki onlarındı, bizimdi.
Kanları — nasıl kokular içindeydi toprak!
Nasıl oldu da kapandı kapıları bağlarımızın?

Nasıl karardı damların, ağaçların üstündeki aydınlık?
Kimin dili varır demeye? Neden toprak altında yarısı,
yarısı prangaya vurulu?
Bak nasıl iyi günler diliyor güneş sayısız yapraklarla
ve uçuşan bayraklarla dolu gökyüzü,
gene de prangaya vurulu kimi, kimi toprakta.

Dinleyin! Çanlar çaldı çalacak.
Bu toprak hem onların, hem bizim.
Toprağın altında çapraz elleri
kavramış çanların iplerini.
"Bekliyorlar saati," uyumuyorlar.
Diriliş çanlarını çalmayı bekliyorlar.
Bu toprak hem onların, hem bizim.
Hiç kimse bu toprağı alamaz elimizden!

VII

Ev, yol, atlasçiçeği, avluda güneşin kabuklarını
gagalayan tavuklar —
bunları tanıyoruz.
Onlar da bizi tanıyor.
Burada yaban gülleri arasında sarı derisini
dökmüş yılan.

Karıncanın yuvasını, eşekarısının burçlu kalesini
bulacaksın burada.
Aynı zeytin ağacında, geçen yılki cırcırböceğinin
kabuğu ile
bu yılki cırcırböceğinin sesi.
Sonra katırtırnaklarına vuran gölgen, nicedir yaralı,
sadık bir köpek gibi seni izleyen.
Öğle üzeri, topraksı uykunun yanıbaşında oturup
acı defneleri koklayan,
geceleri ayakucuna kıvrılıp bir yıldızı gözetleyen
gölgen.
Yazın oyluklarında beliren bir armut sessizliği var,
keçiboynuzlarının köklerinde bir durgun su uyuşukluğu —
ilkyazın kucağında uyuyan yedi öksüz
ve gözlerinde can çekişen bir kartal.
Taa yukarılarda, çam ormanından ötede,
geniş dut yaprağında toza dönüşen serçe pisliği gibi,
güneşte kuruyor Ayi Yannis Kilisesi.

Çapraz değneklerle arşınladık tarlalarımızı
toprağın iliğine ve yüreklerimize işleyen çok eski
bir yağmurla
ve yaralarla dolu güneşin derisi.
Gocuğuna sarınmış bir çobanın
kurumuş bir ırmak var her bir kılında.
Kavalının her deliğinde fışkıran meşe ormanları
ve Hellespont'un sularına değen ilk küreğin
budaklarıyla pürüzlü değneği.

Hatırlaman gerekmez. Çınarın damarları
senin kanını paylaşıyor çirişotlarının, gebrelerin
damarlarıyla.

Dilsiz kuyunun bağrı kara cam ve ak rüzgârdan
yuvarlak bir ses yankılıyor öğleüzeri,
eski şarap küpleri gibi yuvarlak, onlar kadar eski —
yarın maviye ve kızıla dönüşen o sesle seslenecеksin
dağlara.
Ve gökyüzü çivit rengiyle duruluyor kayaları ve gözlerimizi.
Her gece, kırlarda, ay sırtüstü çevirip ölüleri,
donmuş parmaklarını gezdiriyor yüzlerinde
ve çenesindeki yara izinden, çatık kaşından
bulmaya çalışıyor kayıp oğlunu.
Ceplerini arıyor. Her zaman bir şeyler bulur o ceplerde.
Her zaman bir şey buluruz aradığımızda.
Kutsal Haç'tan bir parçaya bağlanmış bir muska.
Ezik bir cıgara. Bir anahtar. Bir mektup. Yedide durmuş
bir saat.
Yeniden kurarız saati. Ve ilerlemeye başlar zaman.
Üst üste yığılmış kunduraları daha ad vermediğimiz
bir dağ gibi.

Üstlerinde ne varsa çürüyüp yok olduğu zaman,
göğün yaz yıldızları arasında kalan parçaları
ve defneler arasında kalan dereler
ve ilkyazda limon ağaçları arasındaki dağ yolları gibi,
kaputlarının düğmeleri arasında serilmiş yatarlarken
çırılçıplak,
belki de bulacağız künyelerini,
belki de "Seviyorum!" diye bağıracağız o zaman.

Hem sonra, belki biraz fazla uzak, biraz fazla yakın
olabilir bunlar,
nasıl ki karanlıkta selamlaşmak için birinin
elini tuttuğun zaman,
baba evine dönen sürgünün o acı sezgisini duyarsın.

Nasıl ki, en yakınları bile, tanıyamamışlardır onu —
çünkü o hayattan önce ve ölümden sonra gelen hayatla
karşılaştığı gibi,
yüz yüze gelmiştir ölümle.
Ama o tanır onları. Kırgın değildir kimseye. Yarın, der.
Ve Tanrının gönlüne varan en kısa yolun
en uzun yol olduğuna kesindir inancı.

Ve ay onu hüzünle yanağından öptüğü zaman,
deniz yosunu, saksı, hasır iskemle, taş merdiven
iyi akşamlar dilerler ona,
dağlar, şehirler ve gökyüzü ona iyi akşamlar
dilerler.
Ve işte o zaman silkerek cigarasının külünü
balkonun korkuluğundan,
ağlayabilir duyduğu bu güvenlik içinde.
Ağlayabilir ağaçların, yıldızların ve kardeşlerinin
verdiği bu güvenlik içinde.

AYNI SERİNLİK

Bunca gün, bunca gece, bunca yıl — yorulmuştu.
Nedendi bunca yorgunluk? Her yaz, gece yarısından sonra,
penceresi altından gülerek, türküler çağırıp
şakalaşarak geçen gençleri duyardı. Ya o?
Yeniden çalışmak için lambasını yaktığında,
usulca mürekkep hokkasına tırmanan salyangozu gördü.
Tıpkı dışarda, kuyulara yakın çiçek yataklarında,
yaz akşamları sulanan bahçelerde
çiçekler arasında dolaşan salyangoz sürüsü gibi, diye düşündü.

İŞİYLE BAŞBAŞA

Bütün gece, çılgın gibi, acımadan mahmuzlayarak sağrısını
dörtnala sürdü atını. Bekliyorlar, diyordu; kuşkusuz
işi aceleydi. Gün doğarken vardığında,
kimseler beklemiyordu, bekleyen kimse yoktu. Dört bir
yanına baktı —
kapılar sürgülü, evler ıpıssız, herkes uykudaydı.
Yanıbaşında atının solumasını duydu —
ağzı köpük içinde, kaburgaları ezik, yağırı soyulmuş.
Atının boynuna sarılıp ağlamaya başladı.
Hayvanın iri, karanlık, ölüme yakın gözleri
uzak, yağmur yağan bir ülkede, yapayalnız iki kuleydi.

UMARSIZ PENELOPE

Onu tanımamış değildi ocaktaki ateşin belirsiz aydınlığında;
adamın dilenci gibi paçavralar giymesi kendini gizlemek için
değildi.
Hayır. Onun özellikleriydi bunlar;
dizkapağındaki yara izi, kuvveti, kurnaz bakışı.
Kadın korku içinde, duvara yaslanarak bir özür aradı,
zaman kazanmalıydı hemen konuşup kendini ele vermemek için.
Bu adam için mi harcamıştı yirmi yılını bekleyip düşler
kurarak?
Ak sakalı kana bulanmış bu yoksul yabancı için mi?
Ne diyeceğini bilemeden bir iskemleye çöktü.
Kendi ölü isteklerine bakıyormuş gibi
dikkatle baktı yerde öldürülmüş yatan taliplerine
ve "Hoş geldin!" dedi.
Sanki çok uzaktan geliyordu sesi, sanki bir başkasınındı
bu ses.
Köşedeki gergefinin tavana vuran gölgesi bir kafes gibiydi,
yeşil yapraklar arasına parlak kırmızı ibrişimle işlediği
kuşlar
külrengi ve kapkara kesildi birden bu dönüş gecesinde,
son direncinin basık göğünde alçaktan uçan.

GECE YARISI

Her gece, saatin tam on ikiyi vurduğu anda, yaşlı kadın
garip bir hareketle geriye atıyor gözlerine düşen saçlarını,
pencereden kaçan bir hırsızı yakalar gibi.
Sonra büsbütün uyanıyor. Terliklerini giyiyor. Aynaya
yaklaşıyor. Kendine bakıyor aynada;
aynadan kendine bakan gözlerle gözleri arasındaki boşluğa,
örümcek ağlarına, biriken neme bakıyor.
Tam o sırada, avludaki taşlara dökülen ince, altın yaprakların
sesini,
kilerin koca kilidine tırmanan salyangozu,
saksılarla eski tabutlardaki solucanları duyuyor.
Ölüler ayakkabılarını eskitmez, diyor — yumuşak yerlerde,
yumuşak adımlarla yürürler. Bizim içimizde yürür ölüler,
bazen de, tutumlu olmak için, bizim ayakkabılarımızı bile giyerler.

SON DİLEK

Şiire, aşka ve ölüme inanıyorum, diyor,
işte bu yüzden ölümsüzlüğe de inanıyorum.
Bir dize yazıyorum, dünyayı yazıyorum; ben varım;
dünya var.
Bir ırmak akıyor serçe parmağımın ucundan.
Yedi kere bu ırmak gökyüzünün mavisi. Yeniden
ilk gerçek oluyor bu arılık, bu benim son dileğim.

YENİDEN DOĞUŞ

Yıllardır kimse bakmamış bu bahçeye. Ama işte
bu yıl — Mayıs'ta mı, Haziran'da mı? — kendiliğinden
açmaya başlamış çiçekler,
parmaklıklara kadar coşmuş — binlerce gül,
karanfil, binlerce sardunya, kokulu burçak —
mor, turuncu, yeşil, kırmızı, sarı,
renk renk, dal dal; öyle çok, öyle güzel ki,
süzgeçli kovasıyla
yeniden geliyor kadın — güzelleşmiş, dingin,
anlatılmaz bir güvenlik içinde. Ve bahçe örtüyor
kadını
omuzlarına kadar, sarıp içine alıyor büsbütün,
havaya kaldırıyor kollarında. Sonra biz geliyoruz,
tam öğleüzeri,
bahçeyle kovalı kadın göğe yükseliyor
ve başımızı kaldırdığımızda, birkaç damla su damlıyor
kovanın süzgecinden usulca yanaklarımıza, çenelerimize
ve dudaklarımıza.

KURTULUŞ YOLU

Geceler, büyük fırtınalar. Dalgaların merdivenleri
tırmandığını duyuyor evdeki yalnız kadın. Dalgalar
ikinci kata çıkacak, lambayı söndürecek,
kibritleri ıslatıp yatağa kadar uzanacak diye korkuyor.
O zaman, denizdeki lamba yalnız sarı bir düşüncesi olan
boğulmuş bir insan başına benzeyecek. Bu düşünce
kurtarıyor onu. Dalgaların çekildiğini duyuyor. Masada,
şişesi tuzdan biraz bulutlanmış lambayı görüyor.

ESEN YEL

Pencerenin karşısında koca ayçiçekleri.
Toprak yolda, geçen atın çıkardığı toz.
Kadın orada durmuş, bekliyor. Üzgün.
Yüzünde yansıyan aydınlık, belki de
karşıdaki ayçiçeklerinden. Birden
kollarını açıyor, rüzgârın ardına düşüyor,
atlının hasır şapkasını kavradığı gibi
göğsüne bastırıyor,
sonra eve giriyor ve pencereyi kapıyor.

GÖRÜLMEMİŞ BİR ÇİÇEK AÇMA

Haykırmak istiyordu — daha fazla dayanamayacaktı. Sesini
duyabilecek kimse yoktu orada;
kimse duymak istemiyordu. Kendisi de korkuyordu sesinden,
içinde boğuyordu sesini. Patlamak üzereydi susuşu. Birden,
havaya uçtu gövdesinin parçaları. Özenle, sessizce
toplayacaktı bu parçaları,
hepsini bir bir yerlerine yerleştirecekti delikleri kapamak
için.
Ve rasgele bir gelincik, bir sarı zambak bulursa, onları da
toplayacak,
kendisinin bir parçasıymış gibi gövdesine yapıştıracaktı —
böyleydi, delik deşik, görülmemiş bir şekilde çiçek açıyordu
işte.

ÜÇLEME

1. Hava kararıncaya dek

Eline almıştı kadının elini. Konuşmuyordu.
Uzaktan, belki de kendi içinde,
güçlü atışını duyuyordu denizin nabzının.
Deniz, çamlar, tepeler eliydi kadının.
Ona söylemese bunu, nasıl tutabilirdi o eli?

Hava kararıncaya dek kımıldamadılar. Sadece
iki eli de kırık bir heykel vardı ağaçların altında.

2. Bir kadın

O gece: yanına varılmaz o kadın öpmüyor kimseyi
onu öpecek kimse çıkmaz korkusuyla tek başına.

Beş uçlu bir yıldızla gizliyor bir tutam beyaz saçı,
ve en güzel kimliğini yadsıması kadar güzel kendisi.

3. Neden bizim suçumuz?

Dikensiz kalkan filizleri dilinin altında,
üzüm çekirdekleri, şeftali lifleri.
Ilıman bir ülke var gölgesinde
kirpiklerinin. Yatıp dinlenebilirim, diyor, sorgusuz.

Peki, ne anlama geliyor bu "daha ilerde" sözü?
Neden senin suçun olsun, kuşkusuz, yaprakların arasında
kalman —
güzel, yalın, sıcaklığının altın çizgilerinde?
Ve neden benim suçum gecede ilerlemek,
kendi özgürlüğümde tutsak, diyor, cezalandırılanın ceza
vermesi?

Aleksandros Matsas

1910

Atina'da doğan Matsas ilk ve ortaöğrenimini Yunanistan'da tamamladıktan sonra İngiltere'ye gitmiş ve Oxford Üniversitesi'nde siyasal bilimler ve Klasik Yunanca okumuştur. Daha sonra Dış işleri Bakanlığı'na giren şair Mısır'da, İngiltere'de, Fransa'da ve Hollanda'da çeşitli görevlerde bulunduktan sonra bir süre de Ankara'da Yunanistan Büyükelçisi olarak çalışmıştır. Türkiye'den sonra İran ve Pakistan'da büyükelçilik görevini sürdüren Matsas'ın son olarak da Washington'a atandığını görüyoruz. İlk şiir kitabı Fransızca olarak yayımlanan şairin, *Klytemnestra* ve *Krezus* adlı iki de koşuk oyunu vardır. İnsan doğasının değişkenliğini ve karmaşık yapısını konu alan şiirlerinde Matsas'ın uyku ve aşk temalarını zamanın çok katlılığına bir yöneliş olarak işlediği görülür. Matsas için zamanla hesaplaşmanın tek yolu duyuların şaşmazlığına güvenmektedir. Ama duyuları da ona zamanın yıpratıcı gücünü gösterdiği için, bu hesaplaşma şiirine yoğun bir hüzün duygusu verir.

UYKU ÜSTÜNE

Uyku geldi, bir rakip gibi, aramıza uzandı.
Işıyan gözlerini aldı
kapadı, dudaklarını aldı
ve hiçbir iz bırakmadı gülümseyişinden,
öpücüğünden.

Soluk saçların, sevgili gövdeni
yıldızlar ve gölgeler ülkesine götüren
Lethe Irmağının durgun sularıyla tarandı.

Sessizliğin sızıntıları zorluyor mühürlü
dudaklarını,
uykuda yaşayan sesler kulaklarını; ve damarlarında
derin uğultusunu duyuyorum çıktığın yolculukların.

II

Uykunun derinliklerinden çıkıp geliyorsun,
ellerinde yıldızlar ve deniz kabukları,
gözlerinde suların serin karanlığı.

Gözlerini açtığın zaman, önce ben karşılaşmak
isterim
bakışlarınla, bütün gece seni benden uzak tutan
dünyanın anlamı solup gitmeden.

MANZARA

Burada, zamanın çarkına
yok edebileceği hiçbir şey vermeyen
bu kayayla denizden, gökyakutla elmastan
oluşan madeni manzarada;

burada, tek lekesi senin kendi gölgen olan
ve ölümün tohumunu yalnız senin teninin
taşıdığı o her şeye egemen ışıkta;

burada, belki yalnız bir an için
putlar gözden yitecek; belki de bir kez daha
bakabileceksin kendi gerçek yüzüne çakan
bir şimşeğin aydınlığında;

nice maskenin ardına gizlenen o yüze,
zorunluklarla, boyunduruklarla çarpılmış,
senin aldattığın, herkesin zorbalıkla
kandırarak senden çaldığı.

Böylece arınarak bir toprak testi gibi
ya da çıplak bir kemik gibi etinden sıyrılarak
bir an için kurtulacak özündeki kil
hayatın ve ölümün amansız baskılarından.

Nikos Engonopulos

1910

Yunanistan'ın en ünlü gerçeküstücü ressamlarından biri olarak tanınan Engonopulos İstanbul'da doğmuştur. Ülkesini uluslararası birçok sergide temsil eden ünlü ressamın aynı zamanda ona yakın şiir kitabı vardır. Engonopulos'un tek kaygısı yaratıcı kişiliğini şu ya da bu anlatım yoluyla açıklayabilmektir. Bu konuda renklerden, boyalardan olduğu kadar sözcüklerden de yararlanmak onun en doğal davranışıdır. Eğer renkler ve sözcükler yetersiz kalırsa, Engonopulos bir eylem adamı olarak ortaya çıkar. Geleneğe büyük bir saygı duyan sanatçı, belki de bu köklü saygıya dayanarak sanatta devrimci davranışın geleneği sürdüren en güçlü kaynak olduğuna inanır. Kendi devrimci tutumunu ise kişisel ve köklü bir sorumluluk duygusuyla besler. Engonopulos'a göre sanatta evrensele varan yol sanatçının bu kişisel sorumluluk duygusundan kaynaklanır.

HÜZÜN ÇIRAĞI

bu heykel
sabah gün doğarken kalkıp
yollara düştü
çalmak için yıldızları
gece kalkıp
yollara düştü
ve bütün düşlerin
canına kıydı
—ve yürüdükçe
çalılara takıldı
dikenlerden
al kanlara boyandı
çıplak ayakları—

ve o soylu, o kutsal elleri
—o ilkbahar kuşları—
bir aşk gecesi adını koyduğu sardunyayı
kızlık düşlerinin ve memelerinin
kırmızı
gizli sarılışlarını çığlıklarını
ve gizlenen
perçemlerini
okşadı

TRAMVAY VE AKROPOL

tekdüze yağan yağmurun
çamurun
ve külrengi havanın içinden
tramvaylar geçiyor
ve yağmurun ıssızlaştırdığı
pazaryerinden
son duraklara doğru
ilerliyorlar
aklım
heyecan içinde
ve sevgi dolu
arkasından gidiyor
tramvayların
kırların başladığı
ve yağmurun
son duraklarda
tarlaları
sele boğduğu
yerlere kadar

ne acı bir yıkım olurdu, ey Tanrım,
ne acı
yüreğim avunmasaydı eğer
mermerin umuduyla
ve görkemli yıkıntılara
yeniden can vereceğine
inanmasaydım eğer
güneşin parıltısıyla
tıpkı
yemyeşil yapraklar arasında açan
kırmızı bir çiçek gibi.

PICASSO

Toreador artık Elassona'da oturuyor
kaldırım taşı döşeli alanda çınarların altında
durmadan gidip geliyor kahveci ve durmadan
dolduruyor
toreadorun boşalan fincanını ve tazeliyor
nargilesinde tükenen tömbekisini
günün saatleri
ağır ağır geçip de
binlerce kuş
güneşin batmakta olduğunun belirtisi
çınarların yaprakları arasına
tüneyinceye değin

derken birer birer gizli niyetli gölgeler beliriyor
sokak aralarında
sessizce inen geceden yararlanıp
kuşlar gibi
görünmeden toplanmak için
sözleştikleri yerde
ve koca koca yaşlar boşanıyor ilençli gözlerinden

ve faşistleri şaşırtmak isteyen bir ana
suikastçıların fısıldaştıkları ve tavanından
kurusun diye kırmızı biber asılan karanlık odada
tesbihli buruşuk elleriyle şişesini çıkarıp lambayı
yakıyor
sonra gaz bulaşan buruşuk ellerini
yavaşça önlüğüne siliyor

ve önce de söylediğimiz gibi şaşırtmak istiyor
katilleri
bu yüzden lambayı masadan alıyor ve hızla pencereyi
açıyor
dışarıya
—gecenin içine—

lambayı tutan o kocaman elini uzatıyor

ana! ana! diye bağırıyorlar ona
nereye götürüyorsun lambayı?
ama o sırada Avila'nın tarlalarında kuşkulu gölgeler
dolaşıyor
koltuklarının altında makinalı tüfekler
ve ışık birden uzanınca pencereden geceye
ve bir yıldız gibi parlayınca uzaktan
yavaş yavaş gitarlar başlıyor çalmaya
çingene kızları oynamaya başlıyor
güzel kalçaları renk renk farbalalı etekleriyle
ve acı çığlıklar gibi bir şarkının sözleri dökülüyor
boyalı sıcak dudaklarından:
"sana yalnızlığı anlatacağım ezgilerimle"

çılgın havalar çalınıyordu gitarlarda
faşist rezilleri toplanan kalabalığı tarıyorlardı
dans eden kadınlarsa
yüksek ökçeli ipek iskarpinleriyle
yüreğimi çiğniyorlardı kaldırım taşları üstünde

sonra olanlar oldu: görsen aklını kaçırırdın
kınalı bir boğa fırladı üzerlerine
burnundan alevler saçıyordu
boynuna ve sırtına saplanmış şişlerden canı yanmış
sağa sola saldırmaya başladı
barsaklarını deşmek
boynuzlarıyla gövdeleri delik deşik etmek
ve tosladığı her şeyi
havaya fırlatmak için
ve kan selleri içinde
insan ve at cesetlerinden
koca bir yığın yükseldi çevresinde

(derisine saplanan kurdeleli şişler acıyla süslüyorlardı
boynunu ve sırtını)

ve güzel göğüslü kızlar sırtüstü yatıyorlardı yerde
ve onların güzel gözlerinde
güneşler batıyor
güneşler doğuyordu
yeniden

Odisseus Elitis

1912

Midilli'den Girit'e göç eden bir ailenin çocuğu olan Odisseus Elitis Kandiya'da doğdu. Yükseköğrenimini Atina Hukuk Fakültesi'nde tamamladıktan sonra 1940'ta Mussolini'nin saldırgan birliklerine karşı Arnavutluk cephesinde teğmen rütbesiyle savaştı. "Arnavutluk Cephesinde Öldürülen Teğmene Ağıt" adlı şiiri bu yaşantısından kaynaklanmaktadır. Daha 1935 yılında ilk şiirleri yabancı dillere çevrilen Elitis, Kavafis ve Seferis gibi uluslararası üne kavuşmuş bir şairdir. Elitis'in Yunanistan dışında tanınmasının bir nedeni de Avrupa'daki Gerçeküstücülük akımına katılmış olmasıdır. İlk şiirlerini *Yönelimler* (1940) adlı kitabında toplayan Elitis Akdeniz ve Ege'nin havasını ve insanını sanatının çıkış noktası yapar. *Önce Güneş* (1943) adlı ikinci kitabıyla içinde yaşadığı dünyanın somut niteliklerini kendisi için esin kaynağı yapmayı sürdürür. Yukarda sözünü ettiğimiz ağıt şiiri ise 1945'te yayımlandığı zaman Elitis'in yeni ve ağırbaşlı bir yaşantı düzeyini şiirleştirdiği görülür. Bu şiirinde gerçeküstücü ve simgeci anlatım özelliklerinin yanı sıra sarsıcı bir insan dramı dile getirilir. On dört yıl süren uzun bir susuştan sonra yayımlanan *Aksion Esti* adlı uzun şiiri ise evrenin ve insanın yaratılışını Kutsal Kitap'ın bu konuyla ilgili bölümünden yola çıkarak, fakat çağdaş Yunan ülkesi bağlamı içinde anlatır. Bu şiirin Theodorakis tarafından bestelenmiş olması Elitis'in halk arasında da yaygın bir üne kavuşmasını sağlamıştır.

AKINTIYA KARŞI

Akıntıya karşı yüzerek
Bir başka iklimde saydamlığı arayan balık
Hiçbir şeye inanmayan el

Ben bugün o dünkü ben değilim
Bana duymayı öğretti rüzgârgülleri
Geceleri eritip tersyüz ediyorum sevinçleri
Bir güvercinliği açıp unutuş saçıyorum
Ve çıkıp gidiyorum arka kapısından göğün
Hiçbir şey söylemeden bakışlarımla
Saçlarına karanfil gizleyen
Bir çocuk gibi.

ÇILGIN NAR AĞACI

Kıbleden esen yelin kemerler arasında ıslık çaldığı
Bu beyaz avlularda, söyle bana, o çılgın nar ağacı mı
Nar dolu kahkahalar atarak aydınlıkta sıçrayan
Rüzgârın inadıyla, fısıltısıyla; söyle bana, o çılgın
nar ağacı mı,
Şafakta yeşeren yapraklarının ışıltısıyla
Bir zafer sevincinin renklerini coşturan?

Çayırlarda çıplak kızlar esmerleşen kollarıyla
Yeşil yoncaları biçmek için uyandıklarında—
Uykunun sınırlarında dolaşarak— söyle bana, o çılgın
nar ağacı mı,
İçinin saflığıyla kızların yeşil sepetlerini ışığa
Ve adlarını kuş cıvıltılarına boğan, söyle bana,
O çılgın nar ağacı mı dünyanın bulutlu gökleriyle
savaşan?

Kendini kıskançlıkla yedi tür tüyle süsleyip
Ölümsüz güneşin bin bir rengine büründüğü gün,
Söyle bana, o çılgın nar ağacı mı,
Kaçmaya kalkan atın yüz kamçılı yelesine sarılan,
Hiç acınma ve yakınma bilmeden, söyle bana, o çılgın
nar ağacı mı,
Ufuktan şimdi doğan bir umudu haykıran?

Söyle bana, şu çılgın nar ağacı mı, bize uzaktan
Serin alevden yaprakların mendilini sallayan,
Bin bir geminin doğum sancısıyla
Bin bir kere yükselip alçalan dalgaları
Bilinmedik kıyılara uzanan bir denizdeymiş gibi,
Söyle bana, o çılgın nar ağacı mı, havanın saydamlığında
donanıp gıcırdayan?

Başı taa havalarda, ışıyan ve övünen mor salkımlarla,
Tehlikelere açık —söyle bana, o çılgın nar ağacı mı,

Dünyanın orta yerinde şeytanın fırtınasını ışıkla
parçalayan
Ve günün üzeri türkülerle işli sırmalı örtüsünü
Boydan boya örten, söyle bana, o çılgın nar ağacı mı,
Günün ipek giysilerinden bir anda soyunup kurtulan?

Söyle bana, ilkin Nisan'ın büzgülü etekleriyle
Sonra yaz şenliğinin ağustosböcekleriyle gülüp oynayan,
Öfkelenen, her türlü gözdağını kara kötülükten arıtıp
Güneşin kucaklayışına esrik kuşlarını serpen—
Söyle bana, o çılgın nar ağacı mı bu,
Her şeyin, en gizli düşlerimizin bile üstüne kanat geren?

BÜTÜN GÜN KIRLARDA DOLAŞTIK

Bütün gün kırlarda dolaştık
Kadınlarımız, güneşlerimiz, köpeklerimizle
Oynadık, türküler çağırdık, su içtik
Çağlardan kaynıyormuşcasına serin

Öğleden sonra oturduk bir süre
Ve uzun uzun gözlerine baktık birbirimizin
Bir kelebek havalandı yüreklerimizden
Düşlerimizin ucundaki küçük daldan
Daha ak
Hiç gözden yitip gitmeyeceğini biliyorduk,
Biliyorduk taşıdığı kurtlardan haberi olmadığını

Geceleyin ateş yaktık
Ve türküler söyledik çevresinde:

Ateş, güzel ateş, kütüklere acıma
Ateş, güzel ateş, yanıp kül olma
Ateş, güzel ateş, yak bizi
bize hayatı anlat.

Hayatı anlatan biziz elinden tutup
Onun gözlerine bakarız, o da karşılık verir
bakışlarımıza
Bu bizim başımızı döndüren mıknatıssa, bunu biliriz
Bu bize acı veren kötüyse, bunu duymuşuzdur
Hayatı anlatan biziz, yürür gideriz
Ve veda ederiz hayatın göçebe kuşlarına

Biz iyi bir kuşaktan geliriz.

HANGİ TAŞLAR, HANGİ KAN, HANGİ DEMİR

Hangi taşlar, hangi kan, hangi demir
Ve hangi ateşten yaratılmışız biz
Salt sis gibi görünsek de
Bizi taşa tutsalar ve başlarımız bulutlarda
Yürüyoruz diye suçlasalar da
Bir Tanrı bilir
Nasıl geçer günlerimiz, gecelerimiz

Gece ürpertici acını uyandırdığında, dostum,
Görüyorum nasıl açtırıyor sana kollarını yüreğin
ağacı
Senin çağırdığın
Ama yıllar boyunca
Bir türlü yükseklerden inmeyen
Soylu bir Düşünce önünde:
O yükseklerde, sen aşağıda, burada

Ama özlemin bakışıyla uyanır bir gün ten
Ve bir zamanlar ancak yalnızlığın ışıdığı yerde
Düşlediğin güzel bir kent gülümser
Nerdeyse görüyorsundur, seni beklemektedir
Ver elini gidelim birlikte Şafakta zafer naraları
Her yeri uğultuya boğmadan

Ver elini —kuşlar insanların omuzlarına konup
En sonunda o kızoğlankız Umudun
Uzak denizden yaklaşmakta olduğunu
Şakıyarak herkese duyurmadan.

Gel birlikte gidelim, dostum, varsın taşlasınlar bizi
Varsın suçlasınlar başlarımız bulutlarda yürüyoruz diye—
Onlar ki hiç anlamamışlardır,
Bizim hangi demir, hangi taşlar, hangi kan ve hangi ateşle
Yapılar ve düşler kurup türküler söylediğimizi.

OTOPSİ

Ve gördüler ki zeytin kökünün altını damlamış kalbinin
gizli oyuklarına.

Ve kim bilir kaç gece mum ışığında uyanık kalıp günün
ağarmasını beklediği için, garip bir sıcaklık yayılmış
bağırsaklarına.

Derinin biraz altında, mavi ufuk çizgisi iyice belirli.
Ve bol bol mavilik var kanının her damlasında.

Büyük yalnızlık saatlerinde ezberlemeye başladığı kuş
çığlıkları, belli ki, bir anda dökülüvermiş gövdesinden,
bu yüzden bıçak daha derine işleyememiş.

Herhalde niyet etmek yetmiş kötülük için

Gene belli ki, suçsuz insanların o korkunç konumunda
karşılaşmış bu kötülükle. Gözleri açık, gururlu,
o koca orman hâlâ yürüyor gibi gözlerinin lekesiz
ağtabakalarında.

Beyinde göğün ölü yankısından başka bir şey yok.

Yalnız sol kulağının boşluğunda ince kum tanecikleri,
deniz kabuklarında görülen. Demek ki sık sık
deniz kıyısında yürümüş tek başına, aşkın acısı
ve rüzgârın uğultusuyla.

Uyluklarındaki ateş parçalarına gelince, bunlardan
anlaşılıyor ki, epeyce önünde gitmiş zamanın
bir kadını kollarına aldığında.

Bu yıl erken meyve verecek ağaçlar.

Nikos Gatsos

1912

1912'de Arkadia'da küçük bir köyde doğan Gatsos yükseköğrenimini Atina Üniversitesi'nin Edebiyat Fakültesi'nde tamamlamış ve adını Seferis'le Elitis gibi "Ta Nea Grammata" dergisinde duyurmuştur. Gatsos'un 1943'te yayımladığı *Amorgos* adlı şiir kitabından başka yayımlanmış kitabı yoktur. Ancak Lorca'dan yaptığı çeviriler de ona ülkesinde ayrı bir ün kazandırmıştır. *Amorgos* Yunanistan'da Seferis'in *Strophe* adlı ilk şiir kitabından beri hiçbir ilk kitabın sağlamadığı başarıyı sağlamış ve Gatsos'un çağdaş Yunan şiirindeki yerini belirlemiştir. Bu şiirlerin en çarpıcı özelliği Gatsos'un geleneksel duyarlıkla gündelik konuşma dili arasında sağladığı bireşimdir. İonialı filozof Herakleitos'un etkisinde kalan şair hayatın ve sanatın özünü sürekli değişim ve devinimde görür. *Amorgos* Yunanistan'ın Alman ordusu tarafından işgal edildiği yıllarda yazılmış ve savaşın korkunç acıları karşısında yiğit bir direniş hareketi için insanın esinleneceği kaynaklar araştırılmıştır. Bu yüzden şiirin en umutsuz durumlarda bile bir silkinişin gücünü gizleyen inanç ve davranışlara ağırlık verdiği görülür. Gatsos birçok karşıt yaşantıları şiirinde bir araya getirerek, bu yaşantıları gene karşıt gibi görünen anlatım biçimleriyle açıklamayı başarmıştır.

AMARGOS'tan

"Ruhları barbar olanlar için, gözler ve kulaklar kötü tanıklardır."
Herakleitos

I

Yurtları yelkenlerine sarılı ve kürekleri rüzgâra
asılı
Ölü hayvanlar gibi yattılar sünger döşeklerde
kazaya uğrayanlar
Gene de denize dönük yosunun gözleri
Umutla bekliyor Kıbleden esen yel yeni boyanmış
latin yelkenleriyle onları geri götürür diye
Çünkü kaybolan bir fil her zaman daha değerlidir
bir kızın titreyen memelerinden
Ancak kimsesiz kiliselerin damları Akşam Yıldızının
gözkırpışıyla ışırsa
Ancak limon ağacının tepesindeki kuşlar
Diri adımların düzenli vuruşuyla şakırsa
Rüzgârlar gelir, kuğuların gövdeleri ki lekesiz,
hareketsiz ve yumuşak kalmıştı
Silindirler dükkânları yerle bir ettiği, kasırgalar
bahçeleri söküp attığı zaman
Kadınların gözleri kömüre dönüp, kestanecilerin
kalpleri kırıldığı zaman
Hasadın tamamlanıp cırcırböceklerinin umutları
başladığı zaman.

İşte, yiğitlerim, ben de bu yüzden istiyorum sizin
çırılçıplak girmenizi nehirlere
Dudaklarınızda şarap, öpücükler, yapraklar
Ve San Fransisko'nun Barbary Kıyısının şarkılarını
söylemenizi,
Oduncu nasıl ararsa sakız ağacını,
Engerek nasıl kayıp giderse arpa tarlalarından,

Gözleri gururlu ve öfke dolu,
Yıldırım nasıl çarparsa bir delikanlıyı.

Sen de ne gül, ne ağla, ne sevin
Ve boşuna zorlama kendini çınar dikecekmiş gibi
KADER'in kendisi olmaya kalkma
Çünkü kapalı bir çekmece değildir göklerin kralı
o kartal,
Erik ağacının gözyaşı değildir, nilüferlerin
gülümseyişi değil,
Ne bir güvercinin gömleğidir o, ne bir sultanın
mandolini,
Ne de bir balinanın başına örteceği ipek şal;
Martıları birbirinden ayıran bir deniz bıçkısıdır o,
Marangozun yonga dolu yastığı, dilencinin eski püskü
saati,
Demircinin ocağında papaz karılarını kızdıran
ve zambakları uyutan çatal dilli alevdir,
Türklerin düğün alayıdır, Avustralyalı yerlilerin
şenliği,
Macar çingenelerinin dağlarda saklandığı mağaradır
Fındık ağaçlarının güz aylarında gizlice buluştuğu:
Leyleklerin yumurtalarını nasıl siyaha boyadıklarını
seyreder çingeneler,
Sonra onlar da ağlarlar,
Geceliklerini yakıp ördek etekliklerini giyerler
Ve gümüş muskaları, taçları ve mor kaftanlarıyla
Krallar yürüsün diye yerlere yıldız serperler,
Çiçek yataklarına biberiye serperler
Farelere bir mahzenden başka mahzenlere
Ve başka kiliselere geçip kutsal sunağı kemirsinler
diye,
Baykuşlarsa, yiğitlerim,
Baykuşlar öter
Ve rahibeler mezarlarından kalkıp oynamaya başlarlar
Tefler, dümbelekler, kemanlar, gaydalar ve utlarla,
Bayraklar, buhurdanlar, keten başlıklar, tılsımlı

peçelerle,
Don tutmuş vadideki ayının dizlikleriyle oynarlar,
Zerdeva mantarı yerler,
Yazı-tura atarlar Ayi Yannis'in yüzüğü ve Arabın
gümüş sikkeleriyle,
Cadılarla alay ederler,
Kolokotronis'in yatağanıyla bir papazın sakalını
keserler,
Yaktıkları günlüğün buğusunda yıkanıp temizlenirler
Ve sonra yavaş sesle ilahiler söyleyip yeniden
toprağa dönerler
Dalgalar nasıl susarsa, guguk kuşu şafakta,
Yağ kandili akşamda nasıl susarsa, öyle susarlar.

Ve sonra derin bir küpte buruşur üzüm ve incir
ağacının sahanlığında elma sararır
Ve derin derin iç çeker yaz alaca renkli
boyunbağıyla asmanın altında belirip
Ve bahar açmış kiraz ağaçlarının altında çıplak
Uzanmış yatar körpe sevgilim
Bir badem dalı gibi solmayan gençliğiyle
Başını dirseğine dayamış, avucu en gizli hazinesi
üstünde,
Sabahın ılıklığı içinde, derken bir hırsız gibi,
Yavaşça ve sessizce onu uyandırmak için
Sabah Yıldızı girer ilkyazın penceresinden.

III

Matemlinin avlusunda hiç güneş doğmaz
Yıldızlarla alay eden solucanlar görünür
Karınca yuvaları üstünde yalnız atlar gezinir
Ve yarasalar kuş yer, meni dökerler.

Matemlinin avlusunda hiç gece olmaz
Yalnız gözyaşı ırmağı kusar yapraklar
Köpeklerle çiftleşmek için geçerken şeytan
Ve kargalar kan kuyularında yüzerken.

Matemlinin avlusunda kurumuştur gözler
Beyin donmuş, taşa dönmüştür yürek
Örümceğin dişlerinden kurbağa eti sarkar
Hortlağın ayağında aç çekirgeler öter.

Matemlinin avlusunda kara ot biter
Yalnız bir Mayıs gecesi bir meltem esti
Bir titreyişin hafif adımlarıyla kırlardan
Köpüklerle süslü denizin öpüşü gibi.

Eğer susamışsanız, bir bulutu sıkabiliriz
Ve acıkmışsanız, bir bülbülü kesebiliriz
Ama bekleyin biraz. sedef otları bitsin
Kararan gök ışısın, katırtırnakları açsın.

Ama kayboldu o meltem, tarla kuşu artık yok
Mayısın yüzüydü o, ayın beyazlığıydı
Kırlarda bir titreyişin hafif adımlarıydı
Köpüklerle süslü denizin bir öpüşüydü o.

Takis Sinopulos

1917

Şair, çevirmen, ressam ve eleştirmen olarak ün yapan Sinopulos'un asıl mesleği hekimliktir. 1917'de Olimpia yakınlarında Pirgos'ta doğmuş, 1935-1940 yıllarında Atina Üniversitesi'nde tıp öğrenimi görmüştür. 1940-41 yıllarında Arnavutluk cephesinde savaşan Sinopulos 1946-49 yılları arasında da İç Savaş'a katılmıştır. Savaş yaşantısının özellikle *Ölüm Şöleni* adlı şiir kitabındaki insancıl duygulara ve gerçekçi yaklaşıma kaynaklık ettiği söylenebilir.

1951'den bu yana yedi şiir kitabı yayımlayan Sinopulos çağdaş Fransız şairlerinden pek çok şiir çevirmiş, gerçeküstücü ve varoluşçu Fransız yazarlarının etkilerini kişisel anlatımıyla uzlaştırmayı başarmıştır. 1962 yılında Devlet Şiir Ödülü'nü kazanmasını sağlayan *İoanna ile Konstantin'in Şarkısı* adlı yapıtında Sinopulos kendine özgü şiirsel anlatımıyla çağdaş roman tekniğinin olanaklarını birleştirerek evli bir çift arasındaki ilişkinin yozlaşmasını anlatır. *Taşlar* başlığı altında yazmakta olduğu bir dizi yeni şiir ise Sinopulos'un başarı çizgisinin aşk şiirlerinde doruğuna ulaştığı yolunda çağdaşı Eleni Vakalo'nun yargısını doğrular niteliktedir.

Sinopulos kendi kendini yetiştirmiş bir ressam olarak 1961 yılında başarılı bir resim sergisi açmışsa da, öbür uğraşlarının

zorunlu sınırlaması sonucu sanat çalışmalarını yalnız şiir türünde yoğunlaştırmıştır. Resimlerinde Hartung, Soulages ve Henri Michaux gibi ressamları çağrıştıran özellikler görülür.

ŞİİRİN ŞİİRİ

Şiirle boğuştuğum zamanlarda, bir ayna yok bana nasıl başkalaştığımı gösterecek.

Bazen bir düşte, garip bir ışıkla aydınlanıyor sözcükler, uyum ve anlam değiştiriyorlar, karanlık çiçekler gibi açılıp cennetin ve yeraltı dünyasının kapılarına dönüşüyorlar.

Gerçeklikle benim aramda nesnelerin akıldışı yanlarının tadına vardıkları gerçeklik masalı var.

Sözcükler kanayarak doğmuşlar; titreyerek, birbirlerine bakarak buluşmuşlar. Sonra birden dağılmış beyindeki bulutlar.

Ona bağırarak çıplak olduğunu söyledim, o da çıplaklığı giysilerinin üzerine giydiğini söyledi.

Şair dostum, odaya toprak dolduran bir dille konuşuyorsun. Sular ve balıklar girsin diye pencereyi açıyorum.

Sözcükleri unutalım. Irmağı bilmek ırmağın içinde olmak demektir.

O kadar çok söz ettik ki açlıktan, ekmeğimizi korumayı unuttuk. Şimdi şaşırtıcı bir özgürlük içinde bayram ediyor fareler kilerde.

Gecenin sisinden doğan duru sabah. Işık saçan, coşku veren güzel hava. Bir ağaç fısıldıyor, bir yaprak yürek acılarını dindiriyor kuşların, görünmeyen bir meltem gelip geçen sevinçli yüzlerle dolduruyor sokağı. Bir bir uçup gidiyor içindeki acılar. Gecenin küçük trajedesi şimdiden çekmeceye kitlenmiş anılarla birlikte. Artık hatırlamıyorsun bile saatin kuru tik-taklarını ve hızla çarpılan kapıyı. Her şey yitip gitmiş güneşin uyumlu dinginliğinde. Dün gerçek sayılan hortlakların artık görünmediği sabahın harikalar ülkesi.

Zamanın oluklarına ağır ağır akan sonsuzluktu gün. Ağaçlar mil-

yonlarca kuş getirdi dünyaya. Ne bulut var, ne ölüm. Herkes dağlara tırmandı şenlikler için ve zevkten inlediler aşk hırsızları.

Kumral başını eğiyorsun, gözyaşı seline boğuyorsun avuçlarımı. Zavallı eller, alışık değiller böyle yakıcı hediyelere. Ağaçta asılı duruyor meltem kımıldamadan ve düşmanın hiç ele geçiremediği bir ülke yaz gecesi.

Her yeni aşk bir başka yüz kazandırıyor sana, yeniden yalnızlığınla karşı karşıya getiriyor. Aşk yitip gidince, kalan boşluk bir cinayet sahnesini hatırlatıyor bize.

Evimde beslediğim tek hayvan kendi ölümüm. Sense onu benimle besliyorsun acıkınca.

Koca bir gün, tek şiir yazmadan, mürekkep akıtmadan. Tüylerinin gerisinde öldü güneş ve o güzel akşam sürüp gitti ağaçlar ve sularla.

Bütün gece oturmuş yazıyordu. Kuşlar gibi dizeler uçuyordu yazdığı kâğıtlardan ve içinde öldürülmüş şairlerin çığlıkları duyuluyordu, aç-susuz, tansıklara katılmayı özleyen.

Bir şiir vardı. Ve deliklerle doluydu bu şiir. Öyle ki, baktınız mı, yemek yerken, sevdalanırken, ayakkabılarını çıkarıp yatarken görürdünüz şairi.

Gece olunca, içinde sözcüklerin dalgın hizmetçiler gibi dolaştıkları mumla aydınlatılmış odaları hatırlatırdı bana şiirleri.

Sonra uyurdu. Ama uykusunun gerisinde uyanık kalırdı o ve şiir sürüp giderdi. Sözcükleri de kendisine başkaldırır, her şeyi yeni bir biçimde kaydederlerdi; bu da sevinçle doldururdu içini, böylece görünmeyen, korkunç bir zorbadan öç alıyormuş gibi görürdü kendini.

Şiirin dışında kalan sözcükler sınırsız bir öfkeye kapılarak tıpkı cadılar gibi ellerine taşlar aldılar ve durmadan küfürler yağdırarak

şairi de, gelip geçenleri de taşa tuttular.

İşini tamamladığında yorgunluktan ölü gibiydi, şiirleri ağır geliyordu kendisine, taşlarla doluydular sanki. Elbette biraz ışık vardı şiirlerde, göğün kurduğu düşlerden, denizin sesinden bir şeyler, bir garip çiçek vardı. Ama taşlar engel oluyordu ona. Kendisinin ikiyüzlüler ve bakarkörler için şuraya buraya kurduğu tuzaklardan bile daha çok engel oluyorlardı.

Sana bir şiir okuyacağım, dedi. Ve kâğıtlarını çıkarmak için elini soktuğu çekmeceden güçlükle heyecansız başını çıkardı bir cesedin.

MEVSİMLERİN ÜSTÜNDE

Gece daha o anda yarı yarıya örtmüştü üstümü,
bense taşlar, kaynaklar, daha başka kalıntılar
bulmak istiyordum senin gülüşünü zenginleştirmek
için — sen güldün.

Ve yıllarımın akıp gittiğini duydum kumların
üzerinde.

Zaman yükseldi, yalnız değildim. Mevsimlerin
üstünde, o görünmeyen parıltı sardı her yanımı,

dönüp durduk havada, fırtınalı aralıklarla.

Salıncak çatırdadı altımızda, hâlâ senin
ağırlığınla sıcak,

o boru sesi alacakaranlık sınırda duyulan.

GELEN SES

Bana kötü belirtilerden söz ediyordun, başıma
geleceklerden. Ama onlar ne arıyorlardı,

bütün o adamlar? Taş yüzler korkuttu beni, o
gün görüşümü engellediler.

Nereye bakmam gerekiyor. Her yanda teller,
örtüsüz bir kış her yerde, her sokakta

hesaplaşmalar, buz gibi yağmur tanecikleri,

odunları hatırladın, ateşte yanan kütükleri,
küllerin gerisinde onca boşa gitmiş yıl.

Pencereleri sürgüledik. Kimdir o dirseklerini
zamana dayayan?

Bir ses duyuldu çatlaklardan, bir ışık
süzüldü.

Senin sesin değildi bu. Sözünü ettiğim
ölüm dışarda göz kamaştırıyordu.

ÇAĞRI

Benimle gel bu gece. Yapraklarımla, bulutlarımla
sarılacağım sana.
Sayısız değişimler ve seslerle saracağım seni,
ayın köpüklerinde
yalnız kemiklerinin akı kalıncaya değin.

Miltos Sahturis

1919

1919'da Hidra adasında doğan ve Atina Üniversitesi'nde hukuk öğrenimi gören Miltos Sahturis kendi kuşağından gelen birçok şair gibi yazarlık hayatına önce gerçeküstücü bir şair olarak başlamış, fakat daha sonra lirik ve dramatik anlatıma ağırlık veren kişisel bir şiir dili yaratmıştır. Sahturis bir soruşturmada sanatıyla ilgili şöyle bir açıklama yapmıştır: "Şiir, ben farkında olmadan, kendi iç benliğimin bir aynasıydı, elimde ise gördüğüm her şeyi yansıtan bir başka ayna tutuyordum. Her iki aynayı da kırıp parçalarından kendi hayatım olan gerçek şiirimin yansıdığı Orpheus Aynamı yarattım...Şiirim temeldecinselaşktankaynaklanır.Buşiirde sarmas dolaş iki vücut vardır; birden bu iki insan yüzlerinin kardığını ve kan içinde olduğunu görürler. Şiirimde beni aşan benim anlamadığım pek çok şey var. Bunları anlasaydım bile, açıklamak istemezdim."

Şairin 1945'te yayımladığı *Unutulmuş Kadın* adlı ilk şiir kitabından bu yana ona yakın şiir kitabı daha çıkmıştır.

GÖZLEMEVİ

Güneşin hırsızları
bir yeşil sürgün görmemişler
yanan bir ağıza dokunmamışlar
göğün renginin ne olduğunu bilmiyorlar

Karanlık odalara kapanmışlar
ölüp ölmeyeceklerinden habersiz
kara maskeler, koca teleskoplar
ceplerinde kırıntılarla kirli yıldızlar
ellerinde korkakların taşlarıyla
pusuya yatmış bekliyorlar
ışık için öbür gezegenlerde gizleniyorlar

Bırakın ölüp gitsinler

Bırakın her bahar kendi sevinciyle yargılansın
her çiçek kendi rengiyle
her el kendi okşayışıyla
her öpüş kendi titreyişiyle

HAYAT

Gece
bir eczanede
dizçökmüş
bir at
döşeme tahtalarını
kemiriyor
garip
yeşil
yanıklar içinde
bir kıza
ilk yardım yapılıyor
bu arada
köşeye çekilmiş
umarsız
bir hortlak
ağlayıp duruyor.

KURTARICI

Kesilen ellerimin parmaklarını sayıyorum
rüzgârın bu odalarında yolumu şaşırdığım saatleri
başka ellerim yok sevgilim ve kapılar
kapanmak istemiyor, köpekler acımasız

Yalınayak sıçratıp duruyorum bu pis suları
yalınyürek gök mavisi bir pencere arıyorum
(kendim için değil)
nasıl yapmışlar bunca odayı bunca acıklı kitabı
nasıl dizmişler yan yana
hiç ışık sızdırmadan
bir solukluk oksijen bırakmadan
hasta okura

Her oda aynı zamanda açık bir yara olduğuna göre
nasıl ineceğim çökmekte olan bu merdivenlerden
çamurları ve azgın köpekleri geçip
gülden sargılar ve ilâçlar getirmek için
ya eczane kapanmışsa
eczacı öldürülmüşse
ve sergileniyorsa yüreğim
eczanenin camekânında

Hayır hayır kurtuluş yok her şeyin sonu geldi

Odalar oldukları gibi kalacak
rüzgârla, rüzgârın kamışlarıyla
renksiz akan kanlarıyla, inleyen
cam yüzlerin kıymıklarıyla
bana uzanan porselen elleriyle
bağışlanmaz unutkanlıkları içinde

Onların acılarını saymaya başladığım anda
Kendi kesik ve etli ellerim unutulmuştu bile

Eleni Vakalo

1921

İstanbullu bir babayla Ege'deki adaların birinden gitme bir anadan Atina'da doğan Eleni Vakalo anasıyla babasının geldikleri yerlerin şiirini etkilediği kanısındadır. Atina Üniversitesi'nde arkeoloji okuduktan sonra Paris'te estetik ve sanat tarihi konularında öğrenim gören Eleni Vakalo, Atina'ya döndükten sonra birçok dergi ve gazetelerde sanat eleştirmenliği yapmış, Güzel Sanatlar Okulu'nda sanat tarihi dersleri vermiştir. Eleni Vakalo'yu edebiyat dünyasına Elitis tanıtmış, önceleri öbür gerçeküstücü şairlerle birlikte adını duyuran genç şair sonraları yazdığı "metafiziksel" şiirlerle geleneksel şiir okurlarını epeyce şaşırtmıştır.

Ressam ve sahne dekorcusu Yorgo Vakalo ile evli olan Eleni Vakalo'nun onu aşkın şiir kitabı vardır. Buradaki çevirilerin alındığı *Soyağacı* başlığı altındaki şiir dizisi Eleni Vakalo'nun, şiiri hayatın sonu gelmeyen bir uzantısı olarak görmesinin örnekleridir. Bu şiirlere konu olan geçmiş olaylar gelecekte yeni yorumlara, şiirsel açıdan yeni bakış açılarına açık yaşantı birikimleridir. Bu anlayış, Vakalo'nun "Her şiir bir yolculuktur" tanımına da uymaktadır.

BABAMIN GÖZÜ

Camdan bir gözü vardı babamın.

Pazarları evde kaldığı zamanlar, cebinden başka gözler çıkarırdı, kolunun ucuyla onları parlatır, sonra annemi çağırırdı en beğendiğini seçsin diye. Kıkırdar dururdu annem de.

Sabahları keyfine diyecek olmazdı babamın. Cam gözünü takmadan önce havaya atar, bu gözde iş var, derdi. Ama inanmak istemezdim ben ona.

Omuzlarıma koyu renk bir şal atardım, sanki üşüyormuşum gibi, aslında onu gözetlemek için yapardım bunu. Sonunda bir gün ağlarken gördüm babamı. Sahici gözden hiç farkı yoktu takma gözün.

Bu şiiri
Beni sevmeyenler
Okumasınlar
Beni
Tanımak
İstemeyenler de
Eğer kendileri gibi
Var olduğuma inanmıyorlarsa

Babamla aramda geçen bu olaydan sonra
Sahici gözleri olanlara bile hep kuşkuyla baktım.

NİNEMİN ŞAPKASI

İlk kez nasıl âşık olduğunu sordum nineme

Başımda bir şapka vardı
Çevresinde de çiçekler
Şapkanın üstünde bir kuş vardı
Bu kuştan başka bir dal sarkıyordu
Dalda da çiçekler
Ucunda ise bir yuva
Boynumun üstünde duran
Orda da kuşlar vardı
Ve kuşlar uçtu

BABAANNEM

Daha yaşlı olan öbür ninem adalıydı ve beş
çocuğu vardı — hepsi erkek.
Her yıl gemiler döndüğünde, bir çocuk.

Söylediklerine göre, bir dua okurmuş sağ kalsınlar,
birini yitirecekse bu en sonuncusu olsun diye.
Öbürleri sekseni aştılar, biliyorum.
Ve o yaşlı ninemin kollarında ölmüş son bebeği.

Söylediklerine göre, ninem ağlamamış ölen oğluna, ama
gemileri karşılamaya da bir daha hiç gitmemiş.

Yalnız bir kere inmiş limana oğullarından biriyle
vedalaşmak için.
O da babammış.
Sağ kalan oğullarının en küçüğü.

SOYAĞACI'ndan

14

Bizim evde bir kuşak adalıydı, öbür kuşak da
Şehirli
Bütün gün evde oturan o güzel kadınlar,
temizlik yapan, ince entariler giyen beyaz tenli kadınlar
Şehirliydiler, herkese açıktı kapıları,
konuşur, ağlaşırlardı, kolayca akardı gözlerinden yaşlar,
sonra yeniden gülüştüklerini duyardım, Babam bir tanrıydı
onların gözünde ve Babamın arkasında ninem olurdu,
tek başına, o
Adalıydı.

17

Bizim evde kokulu otlara ve çiçeklere
bayılırlar.
Kokulu yaprakları koparıp avuçlarında ufalarlar,
ya da onlardan bir dal alıp
oh! diye içlerine çekerler gecenin getirdikleriyle
birlikte.

İÇİNDEKİLER

SUNU 7

KONSTANTİNOS KAVAFİS 11

Surlar 13
Barbarları Beklerken 14
Sesler 16
İstekler 17
Şehir 18
Tanrının Antonius'u Bırakması 19
İthaka 20
Gittim 22
Theodotos 23
Manuel Komnenos 24
O Evin Önünde 25
İkindi Güneşi 26
Kurtarıcı Dimitrios (İ.Ö. 162 150) 27
Kommageneli Ozan İason Kleander'in Üzüntüsü İ.S. 595 29
Anna Komnena 30

ANGELOS SİKELİANOS 31

İlk Yağmur 33
Akhilleus'un Atları 35
Buddha'nın Öğrencisi Atzesivano'nun İntiharı 36

NİKOS KAZANCAKİS 37
Tırmanış 39
Odisseus Doğayla Özdeşleşiyor 41

YORGO SEFERİS 44
Destansı Öykü'den 46
Yimnopedi 56
Denize Yakın Mağaralarda 60
Yadsıma 61
Yazın En Uzun Günü 62

YORGO TEMELİS 65
Gezi 66
Yıkım 67
Arama 68

DİMİTRİOS ANTONİU 69
Neye Engel 71
Dönsek mi 72
Kötü Tüccarlar 73

YANNİS RİTSOS 74
Yunanlıların Öyküsü'nden 76
Aynı Serinlik 83
İşiyle Başbaşa 84
Umarsız Penelope 85
Gece Yarısı 86
Son Dilek 87
Yeniden Doğuş 88
Kurtuluş Yolu 89
Esen Yel 90
Görülmemiş Bir Çiçek Açma 91
Üçleme 92

ALEKSANDROS MATSAS 95
Uyku Üstüne 96
Manzara 98

NİKOS ENGONOPULOS 99
Hüzün Çırağı 100
Tramvay ve Akropol 101
Picasso 102

ODİSSEUS ELİTİS 105
Akıntıya Karşı 106
Çılgın Nar Ağacı 107
Bütün Gün Kırlarda Dolaştık 109
Hangi Taşlar, Hangi Kan, Hangi Demir 110
Otopsi 111

NİKOS GATSOS 112
Amargos'tan 113

TAKİS SİNOPULOS 117
Şiirin Şiiri 119
Mevsimlerin Üstünde 122
Gelen Ses 123
Çağrı 124

MİLTOS SAHTURİS 125
Gözlemevi 126
Hayat 127
Kurtarıcı 128

ELENİ VAKALO 129
Babamın Gözü 130
Ninemin Şapkası 131
Babaannem 132
Soyağacı'ndan 133

çağdaş yunan şiiri antolojisi
cevat çapan

Seferis'in 1963 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü alması çağdaş Yunan şiirinin bütün dünyada tanınmasını sağlamış, yanı sıra öbür Yunan şairlerine karşı birçok ülkede yaygın bir ilginin doğmasını hızlandırmıştır.

Bu kısa derlemede bir araya getirilen çağdaş Yunan şairlerinin hemen hepsi, kaynaklarını on dokuzuncu yüzyılda oluşan yerli gelenekten alırlar. Öncüleri de, halk dilinin zenginliğinden yararlanıp romantik akımla klasik sanat anlayışı arasında uzlaşma sağlayan Yeni Atina Okulu'dur. Bu akımın bellibaşlı temsilcileri olan Solomos, Kalvos, Palamas gibi şairlerin başarısında, kendi geleneklerinin evrimini olduğu kadar çağdaş Avrupa şiirinin o günkü ustalarını, daha da önemlisi, içinde yaşadıkları toplumun özlemlerini bilmelerinin payı büyüktür.

Sikelianos, Kazancakis, Kavafis, Seferis, Ritsos, Elitis, Gatsos ve öbürleri... Derlemede yer alan bu şairler sayesinde, şiir bugün Yunanistan'da halkın büyük ilgisini çekebilen canlı bir edebiyat türü olmuştur.

Antolojiyi Cevat Çapan'ın ince duyarlığı, başarılı çevirisi ayrıca değerlendiriyor kanısındayız.

2103200314401

ADAM

adam 63